

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

Г.О. КОЗАЧУК, І.В. ДУДКО

**ДИПЛОМНА РОБОТА
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Навчально-методичний посібник

Київ 2006

УДК 378.016:811.161.2
ББК 81.411.4-91
К 59

Козачук Г.О., Дудко І.В. Дипломна робота з української мови:
Навчально-методичний посібник. – К.: Національний педагогічний
університет імені М.П. Драгоманова, 2006. – 85 с.

У пропонованому посібнику висвітлені питання організації та виконання лінгвістичного навчально-наукового дослідження – дипломної роботи – від вибору теми з різних проблем українського мовознавства до її захисту перед Державною екзаменаційною комісією. Зокрема викладено загальні засади лінгвістичного дослідження, описано методику виконання, правила оформлення й порядок захисту дипломної роботи, подано конкретні рекомендації щодо розробки графіка поетапного процесу її виконання, укладання наукової бібліографії, добору фактичного мовного матеріалу, з'ясовано роль загального керівництва дипломними роботами. Як додатки подано зразки оформлення окремих елементів дипломної роботи, необхідний довідковий матеріал. У посібнику запропоновано велику багатоаспектну бібліографію з різних розділів українського мовознавства, що допоможе студентів-дипломників швидше, глибше та якісніше розібратися у досліджуваній проблемі. Посібник розрахований на студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів, зокрема педагогічних університетів, викладачів, які керують написанням дипломних робіт, а також усіх, хто прагне підвищити культуру своєї наукової роботи.

Рецензенти: *М.Я. Плющ*, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова;

Л.Л. Шевченко, кандидат філологічних наук, завідувач відділу лінгвістики Українського мовно-інформаційного фонду НАН України.

*Рекомендовано до друку Вченою радою НПУ імені М.П. Драгоманова
(протокол №11 від “27” квітня 2006 р.)*

ISBN 966-660-284-9

© Козачук Г.О., Дудко І.В., 2006

© НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006

ВСТУП

Специфіка навчання у вищій школі полягає насамперед у тому, що воно вимагає продуманої, добре організованої самостійної роботи студентів, яка дає змогу не лише оволодіти теоретичним програмовим матеріалом, але й набути навичок дослідницької творчої діяльності. Протягом навчання в університеті студенти-філологи пишуть щонайменше дві курсові роботи, набуваючи деяких умінь науково-дослідницької роботи. На завершальній стадії навчання частина студентів виконує *дипломні роботи**.

Завдання посібника полягає в тому, щоб допомогти студентам-філологам виконувати дипломні роботи. В основу посібника покладені результати багаторічного керівництва написанням студентами дипломних робіт з української мови.

Посібник складається зі вступу, шести розділів, висновків, бібліографії і додатків.

У першому розділі **“Загальні відомості про дипломні роботи і підготовка до їх виконання”** розкривається зміст поняття **“дипломна робота”**, наводяться основні нормативні вимоги до цієї форми навчальної діяльності студентів, висвітлюється мета і завдання дипломних робіт та вимоги, які ставляться до їх виконання, з’ясовуються специфічні особливості роботи над дипломним темами студентів-філологів педагогічних університетів. Також докладно описується підготовка студентів до виконання дипломних робіт.

У другому розділі **“Методика роботи студента над дипломною темою”** подаються методичні рекомендації з планування виконання дипломних робіт. Головна увага зосереджується на аналізі наукових методів лінгвістичного дослідження мовного матеріалу. Практика показує, що студенти, загалом володіючи теоретичним матеріалом з фахових дисциплін, мають лише загальне уявлення про методи і саму методику дослідження фактичного мовного матеріалу. Це можна пояснити насамперед тим, що про методи лінгвістичних досліджень студенти отримують початкові знання лише на першому курсі зі **“Вступу до мовознавства”**. Докладніше методи дослідження мовних фактів розглядаються в **“Загальному мовознавстві”**, яке

* Слово *диплом* (франц. *diplome*, від грец. *δίπλωμα* – лист, складений удвоє) означає: 1) офіційний документ про закінчення вишого чи середнього навчального закладу, про присудження наукового ступеня чи присвоєння вченого звання; 2) документ, який засвідчує право організації чи особи на виконання певної дії; 3) нагорода за високі досягнення у спорті, різних конкурсах, виставках тощо.

вивчається на останньому курсі, коли студенти вже завершують написання дипломних робіт. Тих знань і практичних навичок, які вони отримали під час написання курсових робіт, виявляється недостатньо, щоб самостійно кваліфіковано виконати дипломну роботу. Тому в цьому розділі популярно дано опис найважливіших лінгвістичних методів, які можуть застосовуватися під час написання дипломних робіт з української мови. До таких методів належать: описовий, порівняльно-історичний, лінгвістичної географії, зіставний, структурний, статистичний тощо.

У *третьому розділі “Процес виконання дипломних робіт”* послідовно розкривається поетапний процес написання дипломної роботи з української мови – від ознайомлення з темою і до завершального етапу.

У *четвертому розділі “Оформлення дипломної роботи”* подаються основні вимоги, які ставляться до мовно-літературного і графічного оформлення виконаної дипломної роботи з урахуванням чинних нормативів. У ньому наводяться структурні елементи дипломної роботи, подаються методичні рекомендації до написання текстової частини та відбору фактичного матеріалу для дослідження, за необхідності табличне і графічне оформлення його.

У *п'ятому розділі “Підготовка до захисту і захист дипломних робіт”* розписаний порядок підготовки виконаних дипломних робіт до захисту, наводяться зразки відгуків керівників про роботи і рецензій, описана процедура захисту дипломних робіт перед Державною екзаменаційною комісією.

У *шостому розділі “Загальне керівництво дипломними роботами”* подається схема загального керівництва дипломними роботами в університеті, з'ясовується роль випускаючих кафедр у забезпеченні цього керівництва і порядок призначення керівників дипломними роботами та ін.

У *список рекомендованої наукової літератури* внесені основні обов'язкові наукові джерела з лінгвістики, які стосуються загально-теоретичних мовознавчих проблем і становлять наукову основу виконання дипломних робіт. Тут також запропоновано основну літературу з питань підготовки та оформлення дипломних робіт.

У *додатках* подаються зразки тематики дипломних робіт, їх змісту, списки наукової літератури до них і списки використаних джерел, зразки оформлення титульної сторінки, зразки відгуків наукових керівників та рецензій.

РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ДИПЛОМНІ РОБОТИ І ПІДГОТОВКА ДО ЇХ ВИКОНАННЯ

Складання державних іспитів і захист дипломних робіт завершують навчання студентів в університеті. Дипломні роботи в університеті виконують не всі студенти. Дозвіл на написання дипломних робіт для кожного студента дає рада факультету (інституту). Дипломна робота за рішенням ради факультету може замінити складання державного іспиту з того предмета, з якого була виконана дипломна робота. З інших предметів студенти-випускники складають державні іспити.

На відміну від тих університетів, у яких дипломні роботи є обов'язковими, навчальними планами педагогічних університетів не передбачено виділення спеціального часу на написання дипломних робіт. Дипломні роботи виконуються студентами за рахунок їхнього вільного часу, який дуже обмежений у зв'язку з великим академічним навантаженням. Однак, незважаючи на все це, кількість студентів, які хочуть виконувати дипломні роботи, щороку збільшується. Основна причина збільшення кількості дипломних робіт, очевидно, полягає в тому, що значна частина студентів бачить переваги дипломної роботи над державним іспитом. Відомо, що підготовка студентів до державних іспитів відбувається переважно в обмежені терміни і не є творчою, бо в ній, звичайно, превалює намагання охопити хоч би потрохи всі розділи навчальної програми, часто на шкоду глибині засвоєного матеріалу. Державний іспит також не дає змоги повною мірою виявити набуті студентами знання, уміння і навички самостійної роботи, наукового дослідження нерідко дискусійних питань лінгвістики.

Іноді виникає сумнів, чи студенти, які виконують дипломні роботи, не занадто обмежують свої наукові інтереси вузькими проблемами. Такі сумніви, очевидно, можна вважати безпідставними, бо виконання і захист дипломної роботи дає змогу студентові не лише всебічно й глибоко вивчити досліджувану проблему, але й допоможе йому здобути необхідні навички наукових пошуків і творчого підходу до розв'язання інших питань лінгвістики.

До дипломних робіт ставиться ряд вимог, найважливішими з них є такі:

- 1) актуальність теми, зв'язок її з темами наукових досліджень кафедри, на якій робота виконується;

- 2) відповідність теми сучасному стану і перспективам розвитку науки та її практичним завданням;
- 3) вивчення і критичний аналіз монографічної та іншої наукової літератури за темою дипломної роботи;
- 4) вивчення і характеристика історії досліджуваної проблеми (питання);
- 5) детальна і чітка характеристика предмета, мети, методів і джерел дослідження;
- 6) узагальнення результатів, обґрунтування висновків і перспектива практичного використання результатів дослідження.

Студент-дипломник не може обмежуватися лише реферуванням наукових джерел чи звичайним описом фактичного матеріалу. Він повинен виконати наукову творчу роботу з певного розділу мовознавства на основі глибокого вивчення теорії та історії питання, зробити свої теоретичні висновки, спираючись на аналіз конкретного матеріалу. Але дипломні роботи не повинні бути спрощеним аналогом дисертацій. Виконання дипломної роботи входить у навчальний процес, має важливе дидактичне значення і в той час є першим досвідом серйозної самостійної дослідницької наукової роботи.

Робота студента над дипломною темою завжди пов'язана з поглибленим вивченням теорії, систематизацією набутих за час навчання знань і поповненням їх у процесі практичного розв'язання поставленої проблеми, формуванням і удосконаленням навичок дослідження і самостійної наукової праці. Підготовка наукової роботи з української мови підвищує наукову ерудицію студента не лише з української, а й із загальних питань лінгвістики, закріплює і розширює пізнавальні інтереси, удосконалює теоретичну фахову підготовку спеціалістів.

Підготовка до виконання дипломних робіт організовується випускаючими кафедрами. Вони визначають тематику дипломних робіт, яка повинна щороку обновлюватися і затверджуватися радою факультету. При виборі тематики треба зважати на рівень розвитку сучасної лінгвістичної науки, реальні завдання для виконання, науковий напрям досліджень кафедри, а також наявність необхідної кількості викладачів для кваліфікованого керівництва написанням дипломних робіт.

Але тематика дипломних робіт, яку укладає випускаюча кафедра, є лише орієнтовною як за змістом, так і за формулюванням. Корегування теми

можливе як з боку наукового керівника, так і з урахуванням конкретних умов, можливостей і, зрештою, наукового зацікавлення кожного студента. Однак кафедра постійно стежить за тим, щоб теми дипломних робіт мали проблемний характер і перспективу подальшого дослідження. Разом з тим практика показує, що виконання дипломних робіт на загальні широкі теми стикається з труднощами, бо, по-перше, дипломна робота за обсягом не завжди може глибоко розкрити усі питання, а по-друге, студенти все-таки ще не володіють такими глибокими теоретичними знаннями, щоб внести своє бачення у розв'язання якоїсь широкої проблеми. Значно успішніше виконуються дипломні роботи на конкретні і порівняно вузькі теми, у яких розкривається частина поставленої проблеми, окрім питань її. У таких випадках є змога давати кілька вузьких тем з однієї проблеми.

Затверджена радою факультету (чи інституту) тематика дипломних робіт кафедрами доводиться до відома студентів на початку останнього року навчання. Але багаторічний досвід керівництва дипломними роботами показав, що доцільно і навіть необхідно студентів починати працювати над майбутньою темою дипломної роботи значно раніше, навіть на других-третьох курсах при п'ятирічному терміні навчання в університеті. Як зразок орієнтовна тематика дипломних робіт подана у Додатку А.

Переважно найкраще виконаними бувають ті дипломні роботи, які є логічним продовженням курсових робіт чи доповідей, виголошених на наукових студентських конференціях або підготовлених на конкурс. Дуже важливо, зокрема, заохочувати студентів молодших курсів до науково-дослідної роботи у наукових гуртках та проблемних групах, де вони набувають досвіду дослідницької роботи. Ті студенти, які мають таку підготовку, виявляють серйозне ставлення до дипломних робіт, виконують їх ґрунтовно, задовго до захисту виступають з попередніми повідомленнями про хід і результати дослідження на засіданнях кафедри, наукових гуртків, студентських наукових конференціях, на семінарах перед однокурсниками.

Поряд з підготовкою тематики дипломних робіт в обов'язки випускаючої кафедри входить розробка методичних рекомендацій, в яких установлюється обов'язковий обсяг вимог до дипломних робіт. Такі методичні вказівки повинні бути розроблені і передані студентам до початку виконання дипломних робіт. Кафедра також має подбати про створення необхідних умов і матеріального забезпечення підготовки дипломних робіт. Це, по-перше, попередити працівників бібліотеки про організацію виставок

необхідної довідкової, теоретичної та методичної літератури за основними напрямками тематики дипломних робіт; по-друге, зосередити основну літературу і бібліографічні джерела в одному з фахових кабінетів, а ще краще – у спеціальній кімнаті підготовки до державних іспитів; по-третє, забезпечити студентів-дипломників систематичними консультаціями керівників дипломних робіт; по-четверте, заслуховувати на засіданнях кафедри звіти студентів про хід виконання дипломних робіт і сприяти успішному та своєчасному їх завершенню.

Кафедрі необхідно також вивчати індивідуальні особливості студентів, їхні інтереси і можливості, успіхи в навчальній і науковій роботі, щоб найефективніше організувати написання дипломних робіт. Як правило, таке вивчення є всебічним, в ньому переважно беруть участь професори кафедри та доценти, які викладають провідні фахові дисципліни.

Відповідно до інструкцій про підготовку дипломних робіт студентам надається право вибору теми дипломної роботи. Але не завжди студент може об'єктивно оцінити зміст і обсяг роботи над темою, її відповідність своїм інтересам і можливостям. Тому з боку керівників дипломних робіт студентам повинна бути надана допомога у виборі теми, а також треба дати загальну консультацію, через яку допомогти студентові вибрати правильний напрям дослідження, зацікавити темою і фактичним матеріалом, порадити, на якій методологічній основі побудувати своє дослідження, накреслити загальну схему майбутньої дипломної роботи, яка, звичайно, у процесі виконання буде уточнюватися. Особливо необхідна консультативна допомога керівника на початковому етапі виконання роботи, щоб правильно зорієнтувати студента як в опрацюванні теоретичних джерел, так і в підході до відбору і системного аналізу фактичного матеріалу.

Надаючи студентам право вибору теми дипломної роботи, варто запропонувати їм обґрунтувати необхідність дослідження тієї чи іншої проблеми, на якому фактичному матеріалі і якими лінгвістичними методами здійснюватиметься дослідження, а також накреслити структурну схему роботи, показати своє бачення розв'язання проблеми і спроектувати результати. Звичайно, студент не зможе остаточно спрогнозувати своє дослідження (це відкорегує керівник), але така попередня робота над темою змусить студента глибоко осмислити свою майбутню роботу і в загальних рисах спроектувати її. За такої умови думка наукового керівника, його

поради будуть сприйматися свідомо, з розумінням і набуватимуть реального практичного значення.

Студентові повинні бути відомі, хоч би в найзагальніших рисах, вимоги до вибору теми свого дипломного дослідження. Серед вимог, які ставляться до будь-якого дослідження, є насамперед його актуальність і відповідність сучасним вимогам науки і суспільства. Темі дипломних робіт з української мови повинні бути пов'язані з дослідженням насамперед лексико-граматичної та діалектної систем української мови, історії української літературної мови, історичної граматики (на основі дослідження давніх писемних пам'яток) та стилістики. До актуальних проблем належить також функціонування української мови в різних стилях, підстилях і жанрах. Актуальними є також теми, пов'язані з вивченням мови художніх творів, епістоляріїв, щоденників, публіцистичної літератури, ділового мовлення та інше. Основні напрямки наукового дослідження в українській лінгвістиці на перспективу і на кожний рік визначаються Інститутом української мови НАН України, а також кафедрами української мови провідних університетів нашої країни.

Обов'язковою вимогою до дипломних досліджень є їхня наукова новизна. Ступінь наукової новизни дослідження залежить від його рівня. Звичайно, студентські дипломні роботи не можуть претендувати на фундаментальні наукові відкриття, бо в них виконуються порівняно нескладні дослідження, але і перед дипломниками треба ставити вимогу чіткої орієнтації на досягнення сучасної лінгвістичної науки і напрямки її подальшого розвитку. Тому дипломні дослідження мають бути спрямовані на хай навіть елементарний науковий пошук студента з метою виявлення результативності та корисності його праці. Можливі також теми дипломних робіт реферативного чи історико-реферативного типу. І хоч від таких робіт важче вимагати новизну, але й вони не повинні носити компліятивного характеру, а виявляти уміння студента наукового аналізу, синтезу, узагальнення, критичного ставлення до джерел, що вивчаються.

Однією з важливих вимог до дипломних робіт є їхнє практичне значення, тобто можливість використання результатів дослідження у практичній діяльності (як лінгводидактичний матеріал), а також як складової частини якоїсь загальнішої наукової праці. Тому при виборі теми дипломної роботи необхідно зважати і на такі чинники, як ступінь вивчення проблеми і

висвітлення її в науковій літературі, а також практичне значення очікуваних результатів дослідження.

Відповідно до вимог щодо підготовки дипломних робіт керівники їх (професори й доценти) затверджуються наказом ректора чи за його дорученням деканом (директором) факультету (інституту). Закріплення теми оформляється відповідним наказом за особистою заявою студента і подачею кафедри перед направленням його на останню практику, тобто на останньому курсі. Після того, як тема дипломної роботи буде остаточно закріплена за студентом, керівник згідно з інструкцією (вимогою) видає студентові завдання з вивчення об'єкта дослідження і збору фактичного матеріалу. Одночасно йому також видається завдання на всі етапи виконання дипломної роботи. У завданні називається тема дипломного дослідження, дата і номер наказу (розпорядження деканату) про затвердження теми, прізвище, ім'я і по батькові студента, факультет (інститут), курс і спеціальність. У завданні також має бути перелік основних питань, які необхідно висвітлити в роботі, або короткий проспект її, названі основні джерела для збору фактичного матеріалу, вказані конкретні терміни поетапного виконання роботи. Форма такого завдання визначається кафедрою. Завдання для дипломної роботи підписується керівником і затверджується завідувачем кафедри. Прийняття завдання до виконання підтверджується підписом студента з відповідною датою. Оформлене таким способом завдання разом з виконаною дипломною роботою повинно бути подано в ДЕК для розгляду і прийняття рішення про її захист. Схема завдання може бути така:

Назва університету
Факультет (інститут)

Завдання підготовки дипломної роботи

Кафедра української мови

Затверджую (дата)

Завідувач кафедри (підпис)

Студентові (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема дипломної роботи "...” затверджена наказом по університету (розпорядження деканату (дирекції) / від "...” ... 200_ р. № ...).

2. Термін здачі студентом цілком виконаної та відповідно оформленої дипломної роботи.
3. Перелік основних питань (розгорнутий план-проспект), які мають бути висвітлені в дипломній роботі.
4. Перелік схем, додатків до дипломної роботи.
5. Перелік основних наукових джерел для опрацювання.
6. Перелік основних джерел, звідки буде зібрано фактичний матеріал для дослідження.
7. Графік обов'язкових консультацій у керівника.

Дата видачі завдання

Керівник (підпис)
Завдання одержав (дата)
Підпис студента

РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА РОБОТИ СТУДЕНТА НАД ДИПЛОМНОЮ ТЕМОЮ

2.1. Планування дипломної роботи

Після того, як студент одержав від керівника завдання з підготовки дипломної роботи, він починає активно і цілеспрямовано працювати над темою. Виходячи з переліку завдань, на основі попереднього ознайомлення з науковими джерелами дипломник формулює мету й завдання майбутньої роботи та складає календарний план її виконання. Мета кожного дослідження визначає головний напрямок розв'язання поставленої проблеми, а в завданнях ця мета конкретизується.

Календарний план визначає логічну послідовність, черговість і терміни виконання окремих етапів роботи відповідно до визначених у завданні вимог. Практика показує безперечну доцільність складання такого плану: він дисциплінує виконавця, регламентує, лімітує час на добирання літератури з теми та її опрацювання, ознайомлення з іншими джерелами, добір і дослідження фактичного матеріалу, аналіз і обробку одержаних результатів, оформлення висновків і додатків (якщо вони є), технічне оформлення дипломної роботи і підготовку до її захисту та інше. Це дає змогу здійснювати контроль і самоконтроль за ходом виконання роботи й полегшує підготовку її до захисту. Звичайно, у процесі написання дипломної роботи до календарного плану можуть вноситися зміни, бо буває важко передбачити, скільки часу займе той чи інший етап роботи, але це не повинно впливати на терміни закінчення роботи. Крім календарного плану, студент повинен мати план, який би розкривав зміст дипломної роботи й послідовність його викладу. Це власне план дипломної роботи. Він складається на самому початку роботи над темою одночасно з календарним планом і добором літератури. Перший варіант плану в ході роботи може корегуватися, але він все одно є обов'язковим, бо він при написанні самого тексту дипломної роботи відображає її основні розділи й “дисциплінує” зміст. Зразок плану-змісту дипломної роботи дивитися у Додатку Б.

У першому варіанті не можна точно встановити розміри плану дипломної роботи: вони визначаються і складністю теми, і специфікою предмета дослідження, і характером роботи, й індивідуальністю виконавця її тощо. Але якщо давати відповідь на питання “Наскільки докладним повинен

бути план?”, то можна сказати, що робочий план (для себе) треба складати найдокладніший, а для заголовків, розділів і підрозділів дипломної роботи окремі підпункти треба об’єднати, узагальнити, виділити лише основне. У плані дипломної роботи окремим пунктом можна виділити й методи, за допомогою яких буде розв’язуватися поставлена проблема.

2.2. Укладання бібліографії за темою дипломної роботи

Роботу над дипломною темою студент починає переважно з добору та ознайомлення з необхідною науковою і довідковою літературою. В інструкції з підготовки дипломних робіт наголошується, що вони виконуються на основі глибокого вивчення фахової літератури (підручників, посібників, монографій, статей наукових збірників і наукової періодики тощо). Студенти-дипломники вже мають навички укладання бібліографії за певною проблемою, вивчення монографічної і періодичної літератури, які вони набули, виконуючи курсові роботи, готуючи реферати, доповіді на конференції. Але ці навички бувають недосконалі, тому керівник допомагає порадами і рекомендаціями щодо укладання повної бібліографії за темою дипломної роботи.

Для укладання бібліографії студент використовує бібліотечні систематичні, алфавітні та предметні каталоги за конкретними проблемами і спеціальностями, а також різні бібліографічні довідники й бібліографії, вміщені в окремих монографіях, енциклопедичних словниках, та інші джерела (зокрема електронні каталоги тощо).

Складений список необхідної для вивчення літератури студент погоджує з керівником, відкореговує його і починає працювати над джерелами. Варто розпочинати опрацьовувати літературу з навчальних підручників, посібників і довідкових джерел, щоб у загальних рисах ознайомитися з проблемою. Після цього опрацьовують наукові джерела, у яких глибоко і всебічно висвітлена проблема, визначені дискусійні чи взагалі недостатньо вивчені питання. Монографічну та періодичну літературу краще опрацьовувати в історико-хронологічній послідовності опублікування, але іноді буває доцільно спочатку ознайомитися з найновішими публікаціями, щоб мати змогу об’єктивніше оцінити історичний аспект постановки проблеми.

Безпосередня підготовка студентів до виконання дипломних робіт здійснюється під час проведення на старших курсах спецсеінарів і спецкурсів. Беручи участь у цих видах навчальних занять, студенти вивчають і реферують літературу за проблемами, близькими до тематики дипломних робіт.

Щоб полегшити подальшу роботу з використаною у дипломній роботі літературою, студент укладає бібліографічні карточки літературних джерел і, як є змога, заносить їх у базу даних комп'ютера. Для карточок можуть бути використані спеціальні бланки (як у ручних бібліографічних каталогах – 125×75(мм)) із цупкого паперу. Існують загальноприйняті правила опису джерел з єдиною пунктуацією і скороченнями. Про кожне наукове джерело подаються такі обов'язкові відомості:

1) прізвище та ініціали автора; коли праця написана кількома авторами, то перелічуються або всі прізвища (в тому порядку, в якому вони вказані на титульному листку), або тільки прізвище та ініціали першого автора, після чого пишуть “та ін.”;

2) повна і точна назва праці, яка в лапки не береться;

3) підзаголовок, який уточнює назву (якщо він поданий на титульному листку);

4) відомості про повторні видання;

5) назва міста, де праця була видана (для Києва вживається скорочення К.);

6) назва видавництва;

7) рік видання (без слова “рік” чи скорочення “р.”);

7) загальна кількість сторінок.

Зразок оформлення карточки для книги:

Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики. – К.: Наук. думка, 1983. – 236 с.

Якщо на титульному листку відсутнє прізвище автора (чи авторів), то запис даних про книгу починають з назви її, після чого називають прізвище редактора і його ініціали (які ставлять перед прізвищем), а далі всі інші елементи, як і для книги під прізвищем автора.

Зразок оформлення такої картки:

Сучасна українська літературна мова:
Лексика і фразеологія / За заг. ред.
І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – 438 с.

Відомості про статті, опубліковані в збірниках, журналах та інших періодичних виданнях, повинні мати:

- 1) прізвище та ініціали автора;
- 2) назву статті, яка відділена від назви видання спеціальним графічним знаком (/);
- 3) назву джерела (книги чи збірника), у якому надрукована стаття, за викладеними вже правилами, а для періодичних видань – назву журналу, рік випуску, номер журналу, зазначені сторінки.

Зразок оформлення карточки:

Слинько І.І.
Парадигматика складного речення //
Мовознавство. – 1987. – № 3. – С. 12-16.

Якщо студент використовує дисертаційні, магістерські чи дипломні роботи, а також автореферати дисертацій, то прийнято їх описувати так:

- 1) прізвище та ініціали автора;
- 2) назва роботи;
- 3) назва типу наукової праці із зазначенням шифру спеціальності (для дисертацій та авторефератів дисертацій);
- 4) назва місця захисту (установи);
- 5) назва міста, у якому відбувся захист роботи;
- 6) рік виконання роботи;
- 7) загальна кількість сторінок.

Зразок оформлення карточки:

Шехтер В.Г.

Категорія означеності-неозначеності в сучасній українській мові: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ін-т мовозн-ва імені О.О. Потебні НАН України. – К., 1995. – 25 с.

У бібліографічні картки також заносяться короткі анотації наукових джерел, у яких зазначаються основні питання, що розглядаються в книзі чи статті, й висновки до них. Такі карточки, розміщені за зручним для користування порядком, і складають бібліографічну картотеку за темою дипломної роботи.

Переважно за допомогою керівника студент визначає послідовність ґрунтовного опрацювання наукової літератури. Часто лише повторне читання наукових джерел дає їх глибоке осмислення й аналіз. Поглиблене ознайомлення з літературою дає змогу критично поставитися до наявних у ній відомостей і спробу визначити свій погляд на проблему, висловити й обґрунтувати власну думку. Автор дипломної роботи має, звичайно, добре орієнтуватися в спеціальній літературі. Надіятися лише на свою пам'ять недостатньо. Тому при повторному читанні варто вести для себе записи. До дипломних робіт зручно виконувати ці записи на спеціальних карточках, у кожній з яких фіксуватиметься матеріал з якогось окремого питання з різних наукових джерел. Цей матеріал з часом може доповнюватися, поновлюватися, замінюватися іншим.

Найпоширенішою формою запису на картці є *конспект* (від лат. conspectus – огляд) – короткий письмовий виклад змісту книги, статті, лекції тощо. Обов'язковою вимогою конспекту є стислість, запис основних положень і їх аргументація. Записи можуть здійснюватися у формі тез (з грецької мови, що означає “положення, твердження”) – викладення основних концепцій, тверджень, принципів. У тезах зміст наукового джерела викладається в дуже стислій формі. На карточках нерідко записуються лише цитати (нім. Zitat, від лат. cito – приводжу, проголошую) – тобто дослівні уривки з тексту або чийсь слова, що наводяться дослівно. У цитаті повинна

бути чітко виражена думка, тому не можна цитати вихоплювати з тексту і подавати уривками.

Але цитувати наукові джерела треба в міру, бо надмірне цитування сковує розвиток самостійного мислення студента-дипломника. Проте використання окремих цитат, які підтверджують думки автора дипломної роботи, вражають переконливістю, завжди доречні та корисні.

Отже, на картках записуються найважливіші положення, висновки, рекомендації, цікаві ілюстрації, фактичний матеріал, цифрові дані тощо. Обов'язковою вимогою до таких записів є точна паспортизація їх (автор, назва наукового джерела, місце і рік видання, загальна кількість сторінок і конкретна сторінка, з якої зроблено запис).

Картки для роботи з науковими джерелами – це листки паперу розміром 0,5 стандартного листка. Зверху картки подається назва розділу чи питання, до якого стосуються зроблені записи.

Робота студента-дипломника не завершується вивченням джерел за попередньо складеним списком. Він повинен доповнювати його літературою, яку виявить під час опрацювання джерел, та стежити за монографічними чи періодичними новинками з досліджуваної проблеми. Опрацювання наукових джерел – це лише підготовчий етап роботи над дипломною темою, але він є обов'язковим у створенні ґрунтовної теоретичної документальної бази для вивчення фактичного матеріалу та визначення методологічної основи дослідження.

2.3. Джерельна база та добір фактичного мовного матеріалу з досліджуваної теми

Будь-яке лінгвістичне науково-практичне дослідження, зокрема й дипломну роботу, виконують на основі відповідного фактичного мовного матеріалу. З огляду на це студентам варто нагадати (оскільки вони вже мають досвід написання курсових робіт) основні принципи визначення джерельної бази дослідження, специфіку добору фактичного матеріалу для аналізу, особливості складання картотеки, поглибити знання дипломників про методи і прийоми опрацювання зібраного мовного матеріалу, а також особливості викладу й відповідного оформлення його в тексті роботи.

Визначення відповідної джерельної бази. Джерелом дослідження можуть слугувати тексти різних стилів: художні, публіцистичні, офіційно-

ділові, наукові; щоденники, епістолярії українських письменників, громадських та політичних діячів; усна народна творчість; різноманітні словники: тлумачні, синонімічні, антонімічні, етимологічні, фразеологічні, іншомовних слів, термінологічні тощо; розмовне мовлення конкретних носіїв мови; лексичні картотеки, наприклад Інституту української мови НАН України. Це можуть бути твори або один твір певного автора, кілька творів різних авторів (або в межах певного хронологічного періоду, або певного літературного чи літературно-мовного угруповання, або об'єднаних спільністю жанрової, тематичної специфіки тощо), твори різних жанрів, словникові статті та ін. Водночас укладається список використаних джерел (в алфавітному порядку) і (за необхідності) їх умовних скорочень. Бажано, щоб джерелами фактичного матеріалу обиралися тексти, надруковані в академічних виданнях та повних зібраннях творів якого-небудь автора.

Збирання конкретного мовного матеріалу. Обговоривши з керівником тему, мету і основні завдання дипломного дослідження, визначають кількість і характер джерел, з яких добиратимуть мовні факти, явища для аналізу, а також приблизний обсяг необхідного мовного матеріалу.

Основним завданням тут є складання картотеки. Картотекою називається зібрання окремих карток, на які виписують, фіксують відповідний до теми мовний матеріал. Картки, виготовлені бажано з цупкого паперу, мають орієнтовний розмір – 120×100(мм). Перед карткуванням визначають спосіб добору мовного матеріалу (окремих лексем, синтаксичних конструкцій тощо) – шляхом суцільної вибірки (тобто повне, вичерпне виписування з тексту відповідних джерел певних мовних фактів) або окремих фіксацій (тобто часткове, вибіркове виписування).

На картці повинні фіксуватися певні мовні факти, зокрема досліджувані одиниці (слова, словосполучення, речення) у тому контексті, який достатній для адекватного розуміння й аналізу їх. Для кращого зорового сприйняття їх виділяють іншим кольором, шрифтом або підкреслюють. Якщо дослідження виконується на основі якого-небудь одного твору, тобто одного джерела, то бібліографічні дані про це джерело, як правило, наводяться у вступі (можна також зробити примітку із зауваженням такого характеру: “далі посилаємось на це джерело в тексті” або “далі цитуємо за цим джерелом”), а в картці відповідно зазначаються лише сторінки. Якщо ж фактичний матеріал виписується з різних джерел, то на картці зазначається прізвище автора, назва твору та інші бібліографічні відомості про це

джерело, а також сторінка. Фіксуючи відповідні мовні явища, треба дбати про точність й дослідницьку охайність: не переставляти слова, не скорочувати, дотримуватися авторських знаків тощо. Скорочення великих речень (місце пропуску або розриву позначають трьома крапками) допускається лише за умови, якщо це не призведе до спотворення змісту речення і буде достатнім для осмислення відповідного мовного явища.

Картка з фіксацією певного мовного явища має такий вигляд:

Життя – це *якась* мрякувата безодня,
поцяцькована подекуди й поплямована
одлиском щастя та радощів
(І. Нечуй-Левицький, т. 1, Хмари, 363)

У списку це джерело оформлюється так:

Нечуй-Левицький Іван. Твори: У 2 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т.1: Повісті та оповідання. П'єса. – 640 с.

Карткування є зручним засобом для аналізу мовного матеріалу, його класифікації та систематизації. Воно дає змогу переконатися у поширеності того чи того мовного явища, навести відповідні статистичні дані, підтвердити чи спростувати певні теоретичні положення, гіпотези, зробити обґрунтовані висновки.

2.4. Лінгвістичні методи дослідження фактичного матеріалу

Дипломна робота передбачає необхідність проведення нескладного дослідження, тому вона вимагає від студента оволодіння основними лінгвістичними методами, поняття про які він отримав з пропедевтичного курсу “Вступ до мовознавства”, а докладніші знання отримає з курсу “Загальне мовознавство”.

На жаль, доводиться констатувати, що студенти недостатньо володіють методами й методикою наукового дослідження, і якраз ці навички вони здобувають за допомогою керівника, виконуючи дипломну роботу. Студентам-дипломникам передусім потрібно пояснити, що методологічною основою усіх наукових досліджень є фундаментальні теоретичні праці з лінгвістики, які ґрунтуються на принципах об'єктивності, науковості,

доказовості, достовірності та альтернативності у науковому пошуку, логічності, а також вивчення мовних фактів, явищ і процесів у взаємозв'язку й взаємозалежності.

Кожна наука має свої науково-дослідні методи. Термін *метод* (від грец. *methodos* – шлях дослідження, пізнання) неоднозначний: у філософському (загальнонауковому) розумінні – це шлях пізнання і витлумачення будь-якого явища життя; у спеціально-науковому – це шлях пізнання і витлумачення явищ в окремій науці. Лінгвістична наука для дослідження мовних фактів використовує такі основні дослідні методи: *описовий, порівняльно-історичний, лінгвістичної географії, зіставний, структурний, статистичний* та ін.

Описовий метод

У дипломних роботах студентів найчастіше використовується *описовий метод*, без застосування якого, до речі, важко уявити будь-яку наукову працю не лише з лінгвістики, а й з інших галузей науки. Назва методу “описовий” неточна. Він не означає лише опис тих чи інших мовних явищ, а вимагає і розуміння, й аналізу, і теоретичного пояснення їх. Опис фактів мови насправді є їх якісним аналізом, їх систематизацією. Описовий метод використовує спеціальну *методику опису* фактичного матеріалу, яка полягає насамперед у фіксації тих чи інших мовних явищ, з'ясуванні умов, у яких вони себе виявляють, поясненні їхніх взаємозалежностей, тотожностей та відмінностей, а також усього іншого, чого вимагатиме аспект дослідження.

До поширених методик дослідження матеріалу належить *методика зіставлення* мовних явищ. Вона виражається в стандартизованих діях, мислительних операціях, спрямованих на виявлення подібностей і відмінностей між досліджуваними мовними явищами. Але найпоширенішою є *методика спостереження*, бо для того, щоб осмислювати, аналізувати, узагальнювати, треба виявити необхідні для дослідження мовні явища, а це можна зробити лише на основі спостереження над писемними текстами чи усним мовленням, добираючи з них фактичний матеріал. Для спостереження над найважливішим є чітке визначення досліджуваного явища, постановка мети і спосіб фіксації мовних явищ. Мета спостереження передбачає зосередження уваги дослідника насамперед на визначальних рисах мовних явищ, але не можна ігнорувати й синкретичного характеру їх, а також

пропускати сумнівних фактів. Консультація у наукового керівника допоможе розв'язати складні питання.

Спостереження диференціюються за видами залежно від завдань дослідження і особливостей фактичного матеріалу. У лінгвістичному спостереженні можна виділити такі типи його:

- 1) мовні факти з чітко вираженими спільними ознаками (типові явища);
- 2) мовні факти з чітко вираженими спільними основними ознаками і з супутніми додатковими ознаками;
- 3) мовні факти з нечітко вираженими ознаками (синкретичні явища).

Наприклад, при спостереженні над лексичним значенням слова визначається: а) пряме номінативне значення; б) переносне значення (синтаксично зумовлене); в) переносне вживання (метафоричне значення); при спостереженні над складеним іменним присудком визначається: а) іменний складений присудок, виражений дієслівною зв'язкою + іменник у називному (орудному) відмінку та іншими частинами мови; б) іменний складений присудок, виражений дієсловами – еквівалентами дієслівній зв'язці + іменник (інша іменна частина мови) у відповідному відмінку; в) присудок – дуплексив (типу *прийшов стомлений, сидів задуманий*).

Лінгвістичне спостереження – це правила і техніка виділення з тексту (чи з потоку мовлення) досліджуваного явища й уведення його до категорії (системи), що вивчається. Правила спостереження стосуються відбору фактів, встановлення їх ознак, уточнення об'єкта спостереження і опису явища, яке підлягає дослідженню. Фіксація результатів спостереження над лінгвістичними явищами за формою викладу може бути різною: у лінгвістиці – найчастіше словесною, але допоміжними часто бувають таблиці, графіки, символи тощо.

Спосіб лінгвістичного спостереження передбачає добре знання мови самим дослідником і наявність у нього так званого чуття мови. Мовознавець-дослідник, читаючи текст чи слухаючи усне мовлення, виділяє у тексті (у потоці мовлення) окремі факти і явища мови для того, щоб вони стали об'єктом спеціального спостереження.

Спостереження є складовою частиною всякої наукової діяльності, і воно входить як необхідний елемент у процедуру будь-якого лінгвістичного методу і прийому, бо дає змогу вивчати мовне явище у природних для нього умовах.

Отже, найпоширенішим методом дослідження мовного матеріалу є *описовий*. *Описовий метод* – планомірна інвентаризація мовних одиниць, з'ясування і пояснення їх будови та функціонування на певному етапі розвитку мови. Описовим методом називається також система дослідницьких прийомів, які застосовуються для характеристики явищ мови на даному етапі його розвитку. Це метод синхронного аналізу.

Кожна методика наукового аналізу передбачає виділення з об'єкта дослідження його сторін, частин та одиниць, які стануть предметом спеціального вивчення, через які пізнаються різні властивості цього об'єкта. Отже, методика описового дослідження мови повинна, з одного боку, не забувати про те, що мова є структурним і соціальним цілим, а з другого – чітко визначати ті явища й одиниці, які є предметом спеціального вивчення. Їх треба виділити із мовленнєвого відрізка і тексту, ізолюючи від інших одиниць мови чи мовних явищ. Наприклад, працюючи над темою “Безособові речення в українській мові” (на базі окремого твору чи сукупності творів), необхідно розглянути (переважно у першому розділі роботи) місце безособових речень у структурі дієслівних односкладних речень, їх відношення до інших дієслівних речень та до двоскладних; визначити основні структурно-граматичні та семантичні характеристики їх, вказати на синкретичні явища в них. З'ясувавши все це, можна починати працювати над писемними текстами чи усним мовленням для виявлення необхідного для дослідження фактичного матеріалу.

Робота над фактичним матеріалом здійснюється у кілька етапів.

1. Із тексту (усного мовлення) виділяються слова, словосполучення (виписувати чи записувати обов'язково в реченнях) або речення залежно від предмета дослідження.

2. Другий етап описового аналізу полягає в членуванні виділених із тексту одиниць, у встановленні критеріїв, на основі яких здійснюється класифікація одиниць мови.

3. Третій етап описового аналізу пов'язаний з інтерпретацією виділених номінативно-комунікативних та структурних одиниць мови.

Крім методик зіставлення і спостереження, виділяють також *інтерпретацію* як одну із складових описового методу, що полягає в тлумаченні, трактуванні результатів лінгвістичного спостереження, встановленні місця кожного мовного факту серед інших фактів. Слід наголосити, що інтерпретація того самого мовного явища може бути різною, що залежить

від різних підходів, напрямків, поглядів, аспектів дослідження: поєднувати і погоджувати в собі кілька думок, бути альтернативною, іноді навіть суперечною.

Описовий метод реалізується за допомогою кількох видів аналізу. Структурна інтерпретація здійснюється найчастіше за допомогою *категорійного і дискретного* (від лат. *discretus* – роздільний, переривний) аналізу. *Категорійний аналіз* полягає в тому, що виділені одиниці мови об'єднуються в групи, аналізується структура цих груп загалом і кожна одиниця розглядається як частина тієї чи іншої категорії. Методика категорійного аналізу має різні прийоми, серед яких найвідоміші *прийоми класифікації, парадигм і трансформації*.

Методика дискретного аналізу полягає в тому, що в структурній одиниці виділяються дрібніші, далі неподільні, граничні ознаки, вивчається їх структура, значення, властивості, елементи, за якими відповідна одиниця мови розглядається як носій характерних для неї ознак.

Коли одиницями аналізу виступають реальні одиниці, вибрані з тексту (усного мовлення), їх відношення до одиниць мови буває двояким: а) одиниця аналізу може виявлятися меншою, ніж одиниця мови; б) одиниця аналізу може бути більшою, ніж одиниця мови. На цих типах відношень базуються різні методики лінгвістичного аналізу й опису мови – *компонентний, за безпосередніми складниками і контекстний*.

Компонентний (лат. *components* – складова, частина чогось) *аналіз* застосовується для опису значень слів. Його суть полягає в розщепленні значення слова на складові компоненти (семи, або семантичні множники). Наприклад, слово *летіти* складається з таких сем: ‘преміщуватися’, ‘в повітрі’, ‘в одному напрямку’; а слово *літати* має такі семи: ‘преміщуватися’, ‘в повітрі’, ‘в різних напрямках’. Отже, значення близьких за змістом слів *летіти* та *літати* різняться однією семою (значеннєвим компонентом). Прикладом компонентного аналізу є також пояснення слів у тлумачних словниках. Так, лексичне значення слова *секретар* у “Словнику української мови” (в 11-и томах) подано з такими значеннями: 1) службовець, який відповідає за діловодство установи, організації тощо; 2) особа, що веде протокол зборів, засідання і т. ін.; 3) виборний керівник якоїсь організації, органу; 4) керівник поточної роботи установи, органу або якогось відділу; *учений секретар* – службова особа, що відповідає за організацію поточної роботи в науковій установі (IX, 112-113). У тлумаченні вказано на чотири

ознаки лексичного значення: службовець; будь-яка особа, яка одноразово чи постійно веде офіційні записи ведення зібрань різного типу; виборна керівна посада організації, якогось державного органу; керівник поточної роботи установи, організації тощо. *Учений секретар* – службова особа, яка відповідає за організацію роботи у науковій установі, вищому навчальному закладі, у спеціалізованих радах з захисту дисертацій. Ці компоненти лексичного значення узагальнюють вживання цієї лексеми, тому такого узагальнення достатньо, щоб пояснити всі випадки застосування названого лексичного значення. Але в різних сферах спілкування лексичне значення цього слова конкретизується, наприклад, коли вказують на конкретну установу, де працює секретар, на конкретне зібрання, конкретну спеціалізовану раду, на людину взагалі чи навіть з гумором, іронією тощо. У всіх випадках внутрішній зміст слова розкривається не тільки самою лексемою, а й уточнюється *контекстом* (лат. contextus – поєднання, тісний зв'язок).

Контекстний аналіз ґрунтується на тому, що одиницями аналізу виступають ширші мовні одиниці, ніж окремо взята одиниця (звук, морфема, лексема, словоформа, словосполучення, речення); це аналіз частини через ціле. Контекстом вважають частину тексту, який вичленовують з нього і в якому є одиниця мови, що аналізується. Вона в ньому реалізує, актуалізує і конкретизує своє значення.

Аналіз за безпосередніми складниками виходить з того, що його одиницями є частини (елементи) одиниці мови. Він ґрунтується на поступовому членуванні мовної одиниці (слова, словосполучення, речення) на складники. Прикладами такого аналізу є розбір слів за їх морфемним і морфологічним складом, розбір речення за будовою (при логіко-граматичному і змістовому його членуванні).

Описовий метод має різні методики і прийоми застосування, але всі вони можуть бути зведені до двох основних типів – *прийоми зовнішньої і внутрішньої інтерпретації* (лат. interpretatio, від interpretator – роз'яснюю, перекладаю) – 1) роз'яснення, тлумачення, розкриття змісту чого-небудь; 2) творче виконання художнього твору, що ґрунтується на самостійному тлумаченні виконавця.

Є два види *зовнішньої інтерпретації*: 1) інтерпретація мовних одиниць з боку їх зв'язку з немовними явищами; сюди належать *прийоми соціологічні, логіко-психологічні* та *артикуляційно-акустичні*; 2) інтерпретація мовних

одиниць за їх зв'язками з іншими одиницями мови. Ці прийоми є зовнішніми для одиниць відповідного ярусу, але вони не виходять за межі мовної структури. Сюди належать *прийоми міжрівневої інтерпретації* та *дистрибутивна* (лат. *distributio* – розчленування, розподіл) *методика* – сума всіх оточень, у яких фіксується певна мовна одиниця. *Дистрибутивний аналіз* – це метод лінгвістичного дослідження, за яким класифікацію мовних одиниць і вивчення їхніх властивостей здійснюють на основі поділу їх у мовному потоці, тобто розглядають у контексті. Ця методика виявляє особливості певної одиниці мови через її оточення. Дистрибутивна методика включає різні *прийоми*: *валентності, оточення, дистрибутивних формул*.

Мовні одиниці мають свою внутрішню будову, що вивчається *прийомами внутрішньої інтерпретації*, які можна поділити на три види:

1) *прийоми класифікації і систематики*; вони спрямовані на виділення різних груп, розрядів, класів мовних одиниць, а також категорій, властивих тим чи іншим одиницям мови;

2) *прийоми виявлення будови виділених одиниць і категорій, їх зразків*; до таких прийомів належать *парадигматичні і синтагматичні*;

3) *прийоми перетворень, зокрема трансформаційна* (лат. *transformatio* – претворювати, змінювати) *методика*.

Приюм класифікації та систематики полягає в тому, що вся множинність досліджуваних мовних одиниць чи явищ на основі спільних чи відмінних характеристик розбивається на окремі групи чи класи. Прикладом лінгвістичної класифікації є поділ слів на частини мови, речень на прості й складні – за структурою, на двоскладні та односкладні – за способом вираження предикативної основи та ін.

У вивченні мовних категорій широко використовується *парадигматична методика* і *прийоми парадигм*. Їх суть полягає в тому, що мовні явища розглядаються як компоненти категорії, яка являє собою набір мовних одиниць. Мовні одиниці на основі спільності й відмінності об'єднуються в парадигматичні групи. Тому для аналізу одиниць мови застосовують й *опозиційний* (лат. *oppositio* – протилежність, протиставлення) *приюм*, методика якого полягає в установленні набору диференційних ознак тієї або іншої одиниці мови чи явища, на основі яких вони протиставляються іншим мовним одиницям чи явищам. Згадані прийоми доповнюються *синтагматичною методикою*, тобто вивченням сполучуваності досліджуваних одиниць.

Приєм трансформації та трансформаційна методика виходять із визнання взаємозв'язку й спорідненості одиниць мови. Згадана методика широко застосовується для вивчення синтаксичних і словотвірних моделей. У синтаксисі трансформаційна методика орієнтована на перебудову синтаксичної конструкції чи заміну її подібною конструкцією. Порівнюються різні словосполучення і члени речення (*читання лекції – читати лекцію, любов матері – материнська любов*), двоскладні та односкладні речення, типи речень за комунікативним призначенням тощо.

Описовий метод має широке застосування, адже його використовують не лише для опису мовних елементів, одиниць, категорій тощо, а й для дослідження функціонування мови.

Порівняльно-історичний метод

Порівняльно-історичний метод (компаративний, лінгвогенетичний) являє собою сукупність різних прийомів і процедур історико-генетичного дослідження мовних сімей, груп, а також окремих мов з метою встановлення закономірностей їх розвитку.

У написанні дипломних робіт застосовуються лише окремі елементи, прийоми порівняльно-історичного методу, зокрема при дослідженні тем, пов'язаних з порівнянням мовних явищ споріднених мов і їх висвітленням в історичному аспекті. Тут обов'язкове використання етимологічних словників слов'янських мов, зокрема української мови, а також застосування ґрунтовних знань з історичної граматики.

Порівняльно-історичний метод ґрунтується на *прийомах* відтворення, тобто *реконструкції*, не зафіксованих писемністю давніх мовних фактів шляхом порівняння їх пізніших або сучасних відповідників, засвідчених писемними пам'ятками кількох конкретних мов. Серед найпоширеніших прийомів цього методу виділяють *приєм зовнішньої реконструкції* (дослідження на матеріалі кількох споріднених мов, наприклад, реконструкція і пояснення праслов'янських носових голосних [e], [Q]); *приєм внутрішньої реконструкції* (дослідження на матеріалі однієї мови, наприклад, на основі порівняння укр. *вести* і *веду* реконструювали давні інфінітивні форми: *ved-ti > *ve-dti > *ve-tti > *ve-[t':]i > *ve-sti); *приєм відносної хронології* (визначення, встановлення послідовності мовних явищ у часі, наприклад, рефлексії задньоязикових *[g], *[k], *[x] у *[ž'], [č'], [š'] та [z'], [c'], [s'])).

Метод лінгвістичної географії

Метод лінгвістичної географії (ареальний) – це сукупність прийомів, що полягають у картографуванні елементів мови, які диференціюють її діалекти. Основне завдання цього методу – з'ясувати або відтворити діалектне членування мови (прамови) або мовних (прамовних) спільнот, виявити ареальні зв'язки між ними, а також точне визначення зон поширення певних мовних (діалектних) явищ з урахуванням синхронного і діяхронного аспектів дослідження. У зв'язку з цим у дипломних роботах діалектологічного спрямування необхідне використання (в окремих випадках навіть уточнення зони поширення того чи того мовного явища) лінгвістичних атласів і словників діалектів, а також застарілих слів, етимологічних словників.

Зіставний метод

Зіставний метод являє собою сукупність прийомів дослідження й опису мови через її системне порівняння з іншою мовою (спорідненою або неспорідненою) з метою виявлення її специфіки, спільних і відмінних рис. Це метод синхронного аналізу. Застосування цього методу дає змогу на матеріалі зіставляваних мов з'ясувати, наприклад, наявність морфологічної категорії виду дієслова в українській мові та відсутність її в англійській, а також своєрідність вияву мовної універсалії – категорії означеності-неозначеності, засоби вираження якої наявні в усіх мовах, але типологія цих засобів неоднакова: в артиклевих мовах (зокрема, в англійській) її морфологічними виразниками є означений і неозначений артиклі, а в безартиклевих, наприклад, в українській – різнорівневі засоби на зразок означальних, вказівних і неозначених займенників, означено-особових і неозначено-особових односкладних речень тощо.

Структурний метод

Структурний метод – це метод синхронного аналізу мови, що використовується для дослідження структури мови й систематизації її одиниць. Цей метод реалізується в чотирьох методиках: *дистрибутивній, безпосередніх складників, трансформаційній і компонентного аналізу*, про які йшлося вище в розгляді структурної інтерпретації описового методу.

Статистичний метод

Статистичний метод є складником математичних методів, застосовуваних у мовознавстві, що покликані виявити статистичні характеристики мовних одиниць. Якщо *кількісні методи* зводяться до простого підрахунку частоти вживання досліджуваних мовних одиниць, то *статистичні методи* передбачають використання різних формул до вивчення відповідного мовного матеріалу.

Крім розглянутих, у мовознавстві, зокрема у написанні науково-дослідницьких робіт, використовуються також *соціолінгвістичні методи*, що передбачають анкетування й інтерв'ювання мовців з метою вивчення мовної ситуації, та *психолінгвістичні методи*, які спрямовані на виявлення і дослідження різних мовних асоціацій на основі проведення психолінгвістичних експериментів.

РОЗДІЛ III. ПРОЦЕС ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНИХ РОБІТ

Організація роботи над дипломним дослідженням

Найактивніше над дипломною роботою студент працює протягом останнього року навчання. Але переважна більшість студентів продовжує працювати над темою своєї курсової роботи, виходячи вже з завдань, які ставляться до дипломних робіт. Тематика дипломних робіт обговорюється і затверджується на засіданні відповідної кафедри ще в кінці IV-го курсу (приблизно квітень-травень), щоб студент мав змогу ще до останніх для нього літніх канікул отримати консультацію викладача, ознайомитися хоч поверхово з науковими джерелами, подумати над планом роботи тощо. Все це виконується у підготовчому режимі. Остаточне обговорення і затвердження тем дипломних робіт здійснюється на засіданні ради факультету (інституту) не пізніше вересня, тобто на початку V-го курсу. Кафедра розробляє поетапний загальний графік підготовки дипломної роботи студентів, ознайомлює їх з ним, зауважуючи, що його дотримання є обов'язковим для всіх дипломників. Такий алгоритм (лат. *algorithmus* – сукупність дій, правил для виконання якоїсь роботи, розв'язання задачі) написання роботи організовує і дисциплінує студента, а наукового керівника стимулює контролювати хід виконання роботи і допомагати в її успішному й вчасному завершенні.

Поетапний графік виконання дипломних робіт з визначенням його терміну має бути на стенді чи десь у спеціально відведеному “куточку інформації” для дипломників на кафедрі чи поряд з розкладом занять. Кожен студент разом з науковим керівником складає індивідуальний графік роботи у двох примірниках. Один є у студента, а другий – у наукового керівника, який на основі його час від часу на засіданні кафедри інформує про хід написання дипломної роботи.

Поетапний графік обговорюється і затверджується на засіданні кафедри. Можна запропонувати такий його зразок:

№	Етапи роботи	Термін виконання	Відмітки про виконання	Примітки Зауваження
1	Вибір (уточнення) теми та її обґрунтування			
2	Ознайомлення з науковою			

	літературою з теми дипломної роботи та визначення джерельної бази для добору фактичного матеріалу			
3	Обґрунтування актуальності теми, об'єкта і предмета, мети і завдань дослідження			
4	Складання робочої картотеки наукової літератури; загальне ознайомлення з працями і визначення найнеобхідніших для дипломної роботи			
5	Опрацювання наукових джерел; визначення аспектів і методів дослідження фактичного матеріалу			
6	Карткування фактичного матеріалу та класифікація і систематизація його; паралельне опрацювання наукових джерел			
7	Визначення загальної структури дипломної роботи та складання планів до відповідних розділів			
8	Написання тексту дипломної роботи відповідно до структури і плану			
9	Оформлення висновків, додатків та списку використаної літератури			
10	Завершення написання чорнового варіанта дипломної роботи; ознайомлення наукового керівника з ним			
11	Доопрацювання дипломної			

	роботи відповідно до порад і зауважень наукового керівника; остаточне оформлення чистого варіанта			
12	Представлення студентом дипломної роботи на засіданні кафедри; схвалення (несхвалення), допуск (недопуск) до захисту дипломної роботи перед Державною екзаменаційною комісією			
13	Передрук і переплетення дипломної роботи			
14	Підготовка до захисту дипломної роботи: відгук наукового керівника, рецензування, відповіді на зауваження рецензента (-ів); підготовка виступу на захисті дипломної роботи перед Державною екзаменаційною комісією			

У процесі будь-якого наукового дослідження, зокрема і в написанні дипломної роботи, можна умовно виділити такі основні етапи: а) підготовчий; б) написання тексту роботи; в) заключний; г) захист дипломної роботи.

Кожний з етапів дуже важливий у виконанні роботи. У **підготовчий період** вибирається, осмислюється й обґрунтовується *тема*. Вона може бути запропонована науковим керівником або самим студентом, але має бути такою, щоб студент її осилив і якнайповніше виявив свої знання і вміння використати їх у власних наукових пошуках.

За допомогою наукового керівника з'ясовується *об'єкт* (те, що досліджується, наприклад: синоніми, фразеологізми, односкладні речення, безсполучникові речення тощо) та *предмет* дослідження (те, що в об'єкті науково обґрунтовується, наприклад: синоніми на позначення руху (у

якомусь творі чи у кількох творах); фразеологізми як засіб творення комічності; семантико-синтаксична структура означено-особових речень у поетичних творах; семантико-синтаксична структура безсполучникових речень з однотипними частинами (у якомусь творі / творах)).

У підготовчий період визначається і мета дипломної роботи та завдання. *Мета* формулюється коротко, але у ній має бути виявлений зв'язок з об'єктом і предметом дослідження, а також має передбачатися результат та шляхи досягнення його. *Завдання*, їх кількість і спрямування залежать від об'єкта, предмета та мети дослідження. Завдання роботи орієнтовані на:

а) з'ясування теоретичних питань, які стосуються проблеми дослідження;

б) вивчення стану дослідження проблеми в цілому і конкретних питань, що стосуються теми дипломної роботи;

в) визначення системи методів і підходів до постановки чи розв'язання проблеми;

г) експериментальну (на основі фактичного матеріалу) перевірку правильності підходу до розв'язання проблеми;

г) можливість використання результатів дослідження в практичній діяльності.

Завдання формулюються чітко з головним усвідомленням того, яка мета їх і яке значення виконання їх для дипломної роботи.

Після підготовчої розпочинається основна **робота над текстом** дипломного дослідження. У цьому процесі теж можна виділити два етапи: теоретична підготовка до написання дипломної роботи, яка полягає в опрацюванні наукової літератури з досліджуваної проблеми, і практичне виконання поставлених завдань на основі аналізу конкретного фактичного матеріалу. Форма опрацювання наукової літератури може бути довільною, але загальноприйнятим є вивчення насамперед монографій та інших джерел, які стосуються проблеми взагалі, а потім опрацьовують окремі статті чи розділи монографій, які безпосередньо орієнтовані на тему дипломної роботи. Такий порядок вивчення літератури забезпечить глибоке розуміння теми дослідження, широку ерудицію, вільне володіння теоретичними знаннями та дискусійними моментами, пов'язаними як із загальною проблемою, так і з окремими її питаннями.

На наукові джерела у тексті дипломної роботи посилення обов'язкові. Це можуть бути дослівні цитати (з точним посиланням на джерело); може

бути думка автора, передана своїми словами, для підтвердження власних положень або для виявлення різних підходів до розв'язання питання, різних аргументацій його, специфічних тлумачень, неординарних версій тощо. Цитування має бути чітко задокументоване (джерело, сторінка).

У науковій практиці вироблені основні вимоги до цитування: цитати повинні бути ідентичними до першоджерела, стосуватися теми дослідження, вживатися тільки за умови крайньої необхідності і бути органічним елементом дипломної роботи. За обсягом цитати не регламентуються, але для дипломної роботи вони не мають перевищувати двох-трьох речень, проте мають містити основний зміст авторського бачення питання і не бути вирваними з контексту.

Основний виклад тексту дипломної роботи розпочинають з огляду наукової літератури. У ньому аналізують стан проблеми та історію дослідження її в цілому й окремих питань, з'ясовують основні підходи до висвітлення теми. Вагому роль в цьому аспекті відіграє власне бачення автора щодо розв'язання досліджуваного в дипломній роботі питання.

Знання історії дослідження проблеми, усвідомлення основних теоретичних праць, що стосуються теми дипломної роботи, дасть змогу чіткіше визначити свій підхід до реалізації поставлених завдань, уникнути помилок, вибрати оптимальний шлях для досягнення бажаних результатів.

Добре знання історії питання полегшить остаточно визначитися зі структурою дипломної роботи, яку нерідко доводиться змінювати відповідно до нових аспектів дослідження фактичного матеріалу чи структурування основних розділів роботи.

Систематизований за розділами і підрозділами (навіть пунктами й підпунктами) матеріал автор описує за обраною ним схемою аналізу, виділяючи окремі підрозділи, у яких викладаються окремі питання розділу. На початку розділу подається загальна характеристика його, визначаються основні питання, які будуть розглядатися в ньому. У кінці розділу автор робить короткий теоретичний висновок про результати аналізу матеріалу.

Виклад тексту дипломної роботи повинен відповідати усім вимогам, які традиційно ставлять до будь-якої наукової праці (монографії, дисертації, статті тощо). Уся робота будується за логічним принципом, тобто усі її складові компоненти мають відповідати головній ідеї, визначеній у вступному розділі. Складові компоненти взаємопов'язані, спрямовані на розв'язання завдань дипломної роботи і досягнення поставленої мети. Усі

теоретичні положення необхідно підтверджувати фактами, аналізом матеріалу, використанням думок учених, які досліджували цю або дотичну проблему, окремі питання її. Необхідно зважати на те, що чим детальнішим буде аналіз фактичного матеріалу, тим переконливішими і повнішими будуть висновки після кожного розділу окремо і загальні висновки в кінці роботи.

Заключний етап передбачає написання загальних висновків, які повинні бути відповіддю на кожний пункт завдань дипломної роботи. Висновки, як правило, рубрикуються, формулюються чітко і мають впливати тільки зі змісту роботи. Вони можуть супроводжуватися діаграмами, схемами, кількісними показниками, які лише доповнюють сконцентрований теоретичний виклад результатів самостійного дослідження.

На заключному етапі доопрацьовується вступ, який нерідко зазнає відчутних змін, що диктуються уже виконаною роботою. У цей період також остаточно оформляється список використаної літератури та джерел, звідки добирався фактичний матеріал. До дипломної роботи можуть бути додатки: таблиці, схеми, словники, діаграми, лінгвістичні карти тощо.

Як заключний етап йде підготовка дипломної роботи до захисту і підготовка дипломника до представлення результатів свого дослідження перед Державною екзаменаційною комісією.

РОЗДІЛ IV. ОФОРМЛЕННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

У дипломній роботі мають бути чітко визначені три обов'язкові її компоненти: вступ, основний зміст і висновки. У вступі обґрунтовується актуальність теми, визначається об'єкт і предмет дослідження, мета і завдання, визначаються джерела, з яких добирався фактичний матеріал, обґрунтовується доцільність обраних методів і прийомів аналізу матеріалу, вказується на її практичне використання, представляється структура дипломної роботи.

У *вступі*, обґрунтовуючи актуальність теми, необхідно дати огляд наукової літератури, що стосується обраної теми чи цілої проблеми, коротко представити погляди вчених на розв'язання проблеми, подати власне бачення обраної для роботи теми. В огляді літератури повний бібліографічний опис наукових праць подавати не треба (він буде представлений у списку використаної літератури), лише достатньо назвати автора і рік видання наукової праці.

В *основній частині* дипломної роботи відповідно до завдань і плану повинний бути розкритий зміст її. Основна частина виявляє здатність студента на основі теоретичних знань з відповідних лінгвістичних дисциплін добирати відповідний до теми фактичний матеріал і самостійно його аналізувати. Саме за основною частиною дипломної роботи науковий керівник, рецензент або рецензенти та члени Державної екзаменаційної комісії оцінюють ступінь самостійності її виконання.

В основній частині роботи має бути науково грамотно поєднано три складові: теоретична основа аналізу матеріалу з посиланнями на наукові джерела, достовірний фактичний матеріал і висновки, які впливають з цього аналізу.

Висновки підсумовують результати дослідження. Вони не лише відображують позитивні результати дослідження, але й вказують на дискусійні моменти, синкретизм у вираженні тих чи інших явищ, часткові аспекти тощо. Висновки не повинні бути дуже широкими і повторювати аналізу матеріалу, але й не мають бути дуже вузькими. Загальноприйнято, щоб висновки становили приблизно 1/8 від усього обсягу дипломної роботи. Потрібно, щоб результати дипломної роботи мали практичне значення і застосування, тому у висновках варто сформулювати відповідні рекомендації.

Список використаних джерел, що охоплює всю джерельну базу, з якої добрався матеріал для аналізу, подається перед списком використаної літератури. Він може супроводжуватися списком скорочень використаних джерел. Наприклад: Кв.-Осн. – Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Зібрання творів: У 7 т. – К.: Наук. думка, 1978 – 1981.

Список літератури повинен охоплювати всю опрацьовану літературу, яка стосується безпосередньо теми, та наукові джерела загальнотеоретичного плану, які визначають методологію дипломного дослідження. Укладання списку літератури здійснюється за вимогами державного стандарту. Кількість джерел не лімітується, але оптимальна кількість визначається відповідно до кількості сторінок дипломної роботи: на одну сторінку одне джерело + 25 % від загальної кількості сторінок.

Зразки списків наукової літератури та використаних джерел подано в Додатку В.

Зразки оформлення бібліографії

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Монографії (один, два або три автори)	Безпояско О.К. Іменні граматичні категорії (функціональний аналіз). – К.: Наук. думка, 1991. – 172 с. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. – К.: Унів. вид-во “Пульсари”, 2004. – 400 с. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1994. – 670 с.
Чотири автори	Історична граматики української мови / М.А. Жовтобрюх, О.Т. Волох, С.П. Самійленко, І.І. Слинько. – К.: Вища школа, 1980. – 320 с.
П'ять і більше авторів	Сучасна українська літературна мова / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ та ін.; За ред. А.П. Грищенка. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Вища школа, 1997. – 493 с.
Колектив авторів	Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – 516 с.
Багатотомні видання	Потебня А.А. Из записок по русской грамматике: В 4 т. – М.: Просвещение, 1985. – Т. IV. – Вып. I. – 287 с.
Перекладні видання	Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию: Пер. с нем. / Под ред., с предисл. Г.В. Рамишвили. – М.: Прогресс, 1984. – 397 с.
Стандарти	ДСТУ 3582-97. Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові в бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила. – Введ. 01.07.98. – К.: Держстандарт України, 1998.
Збірники наукових праць	Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і

	лексикології української мови: Збірник наукових праць / Відп. редактор А.П. Грищенко. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – Випуск 1. – 173 с.
Словники, енциклопедії	Словник української мови: В 11 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні / Ред. кол.: І.К. Білодід (голова). – К.: Наук. думка, 1970-1980. Українська мова. Енциклопедія / Ред. кол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко (співголови), М.П. Зяблюк та ін. – К.: Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2000. – 752 с.
Розділ або підрозділ книги	Уфимцева А.А. Семантика слова // Аспекты семантических исследований / Отв. ред. Н.Д. Арутюнова и А.А. Уфимцева / АН СССР. Ин-т языкознания. – М.: Наука, 1980. – С. 5-80.
Стаття в збірнику	Вихованець І. Різновиди транспозиції // Актуальні проблеми граматики: Зб. наук. праць. – Кіровоград, 1997. – Вип. 2. – С. 57-60.
Стаття в журналі	Жовтобрюх М.А. Займенник у системі частин мови // Мовознавство. – 1994. – № 6. – С. 18-22. Rybák J. Vzťahy opozície neurčitých zámen a gramatickej kategórie čísla v ruštine a slovenčine // Slavica Slovaca. – 1978. – Ročník 13. – Číslo 1. – S. 33-42.
Словникова стаття в енциклопедії	Грищенко А.П. Складне речення // Українська мова. Енциклопедія. – К.: Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2000. – С. 553-555.
Тези доповідей	Плющ М.Я. Референційний і дейктичний компоненти в семантико-синтаксичній структурі речення // Язык и культура: Тезисы докл. 3-ей Международ. конф. / Укр. ин-т междунар. отн-ий Киевского ун-та им. Тараса Шевченка, Фонд гуманитарного развития «Collegium» / Сост. С.Б. Бурого. – К., 1994. – С. 160-161.
Дисертації	Шехтер В.Г. Категорія означеності-неозначеності в сучасній українській мові: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – К., 1995. – 163 с.
Автореферати дисертацій	Ожоган В.М. Займенникові слова у структурі сучасної української мови: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 / Ін-т укр. мови НАН України. – К., 1998. – 45 с.
Електронний ресурс	Бондарко А.В. Лингвистика текста в системе функциональной грамматики // Текст. Структура и семантика. – М., 2001. – Т. 1. – С. 4-13. [http://www.philology.ru/linguistics1/bondarko-01.htm].

У сучасних наукових дослідженнях найчастіше літературу в списку використаних джерел подають у тому порядку, за яким вона названа у тексті дипломної роботи. Цей спосіб розміщення джерел рекомендовано ВАК України для оформлення дисертаційних досліджень. Проте використовують також алфавітний і хронологічний принципи бібліографічного опису джерел. Джерела, написані латинським шрифтом, фіксуються після кирилических.

Додатки подаються після списку літератури і до загального обсягу дипломної роботи не входять. Кожен додаток починається з нової сторінки,

має свою назву, яка друкується малими літерами з першої великої. Над заголовком посередині рядка пишеться слово “Додаток А”; “Додаток Б” та ін. Додатки слід позначати послідовно великими літерами українського алфавіту, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

Нерідко додатки мають не меншу наукову цінність, ніж сам зміст дипломної роботи, бо вони найчастіше є словниками, або таблицями, або діаграмами, або текстами усних записів тощо, а це і фактичний матеріал, і висновки, і переконливе свідчення самостійного наукового дослідження.

Обсяг дипломної роботи з лінгвістичних дисциплін не регламентується, але практично повинен бути у межах 70-90 сторінок машинопису (без додатків, списків використаних джерел і наукової літератури, таблиць тощо).

Дипломні роботи на Державну екзаменаційну комісію повинні подаватися надрукованими (комп'ютерний чи машинописний варіант) і переплетеними. Дипломна робота має відповідати технічним стандартам: бути надрукованою українською мовою на папері формату А4 за допомогою друкарської машинки (з міжрядковим інтервалом 2) або на комп'ютері (з використанням шрифту Times New Roman текстового редактора Word розміру 14 з полуторним міжрядковим інтервалом). Текст роботи друкують, залишаючи береги таких розмірів: лівий – 30 мм, правий – 10 мм, верхній – 20 мм, нижній – 20 мм. Абзац – 1,25 мм. Посилання на наукову літературу найчастіше оформлюється так: [5, 67], де 5 – порядковий номер джерела у списку, а 67 – номер відповідної сторінки. Посилання на джерело ілюстративного матеріалу в тексті часто має такий вигляд: (Довж., II, 59), а у списку це джерело оформлюється так: Довж. – Довженко О.П. Твори: В 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 2. – 503 с.

Сторінки у дипломній роботі повинні бути пронумеровані. На титульній сторінці цифру “1” не ставлять, а наступна сторінка йде під цифрою “2”. Порядковий номер ставлять у правому верхньому куті без крапки. Усі сторінки структурних елементів дипломної роботи підлягають нумерації на загальних засадах.

Магістерська робота відкривається титульною сторінкою, яка оформляється за загальноприйнятим зразком (дивитися Додаток Г).

Кожна дипломна робота складається з кількох розділів (глав) і підрозділів (параграфів); назви їх мають бути стислими і максимально відображати зміст кожної частини. У нумерації застосовуються арабські

цифри, підрозділи (параграфи) мають свою нумерацію (“1.2”; “2.3”), де перша цифра позначає розділ, а друга підрозділ того чи іншого розділу. У підрозділах можуть виділятися пункти (“1.2.1”; “2.3.2”); третя цифра вказує на пункт.

Назви розділів і підрозділів подаються в одному рядку з порядковим номером; після заголовків крапка не ставиться.

Таблиці нумерують у межах розділу. У правому верхньому куті над назвою таблиці розміщують напис “Таблиця”. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці.

Вимоги до тексту дипломної роботи

Дипломна робота повинна мати високий науковий рівень і абсолютну грамотність. Стиль викладу змісту роботи повинен бути науковим, а мова – сучасна літературна з відповідною науковою термінологією. Слід розуміти, що культура наукового мовлення засвідчує глибоке усвідомлення проблеми, уміння науково обґрунтувати свої результати дослідження, зробити висновки та узагальнення.

Виклад матеріалу повинен бути логічним. Для вираження логічних залежностей у науковому стилі загальноприйнятими є функціонально-лексичні засоби зв’язку, які здатні забезпечити послідовність розвитку думки (*спочатку, насамперед, передусім, потім, по-перше, по-друге, отже*); заперечення (*проте, тим часом, але, тоді як*); причиново-наслідкові відношення (*бо, тому що, згідно з чим, внаслідок цього (чого), крім того, поза тим*); перехід від однієї думки до іншої (*перш ніж перейти до ..., можна зупинитися ще на ..., на таких прикладах можна простежити за ..., це необхідно розглянути ...*); зробити підсумок, висновок (*отже, підводячи підсумок, це дає змогу зробити висновок про те, що ..., насамкінець можна зазначити, що ...*).

Особливістю наукового стилю є точність і стислість висловлювання, відсутність емоційно-оцінних елементів мови, об’єктивність викладу (без використання займенників *я (так думаю), ми (вважаємо та ін.)*). Зате у науковому стилі нерідко вживаються займенники “*той, цей, такий*”, які здатні не лише вказати на необхідність конкретизації предмета, але й визначити логічні зв’язки між висловлюваннями чи їх частинами.

Особливістю наукового стилю на синтаксичному рівні є вживання складнопідрядних речень з різними типами семантико-синтаксичних

відношень, зокрема, причиново-наслідкових, з'ясувальних, означальних, умовних, часових та інших. В останні роки в науковому стилі активізувалися форми на *-но, -то* (*доведено, відзначено, розпочато, розглянуто* тощо).

РОЗДІЛ V. ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ І ЗАХИСТ ДИПЛОМНИХ РОБІТ

Ще до основного захисту перед Державною екзаменаційною комісією дипломна робота обов'язково повинна пройти передзахист на кафедрі, де у присутності керівника, членів кафедри та інших студентів дипломник доповідає основні положення свого дослідження, виявляє стан готовності та перспективи завершення роботи над дипломною темою. Кафедра ухвалює висновок про стан підготовки дипломної роботи до захисту й оформлює це відповідним протоколом.

Наступним кроком є остаточне завершення студентом його дипломної роботи, внесення виправлень після вичитування її керівником, переплетення роботи та подання науковому керівникові для відгуку та на рецензування. Дипломна робота направляється на внутрішній або на зовнішній відгук до одного з вищих навчальних, наукових або інших академічних закладів відповідного профілю. Рецензентами відповідно можуть бути висококваліфіковані спеціалісти, викладачі, бажано з науковим ступенем кандидата або доктора філологічних наук, науковці, що працюють в даному вищому навчальному закладі або в інших вищих навчальних закладах та наукових інститутах на зразок Інституту української мови НАН України або Інституту мовознавства імені О.О. Потебні НАН України.

Далі дипломна робота, супроводжувана відгуками наукового керівника та рецензента (або кількох рецензентів), подається на кафедру для розгляду питання про допуск її до захисту. Рішення кафедри фіксується на титульній сторінці, завідувач кафедри ставить свій підпис.

Готуючись до захисту роботи, дипломник складає тези виступу, оформлює необхідний наочний матеріал (таблиці, моделі мовних конструкцій тощо), обмірковує і готує відповіді на зауваження рецензентів.

Захист дипломної роботи відбувається на засіданні Державної екзаменаційної комісії. Головами Державних екзаменаційних комісій призначаються керівники факультетів, інститутів, кафедр. Членами комісії є професорсько-викладацький склад університету.

Процедура прилюдного захисту перед Державною екзаменаційною комісією має такий орієнтовний вигляд:

1. Доповідь студента-дипломника про результати наукового дослідження (регламент близько 10-15 хвилин). Автор роботи повідомляє її тему,

відповідно окреслює проблему, визначає її актуальність, з'ясовує об'єкт і предмет дослідження, формулює мету, завдання, характеризує методи, презентує фактичний мовний матеріал і описує структуру роботи. Далі характеризує розділи роботи, визначає основні теоретичні положення, доцільно ілюструє їх інформативно важливими конкретними прикладами, зосереджує увагу на власних спостереженнях, робить переконливі висновки, що демонструють виконання поставлених завдань, виявляють практичну і теоретичну значущість пропонованого дослідження.

2. Наукова дискусія, у ході якої члени Державної екзаменаційної комісії ставлять питання до дипломника, на які він повинен дати лаконічні, чіткі, науково обґрунтовані, практично аргументовані відповіді.

3. Виступ наукового керівника (зачитування його відгуку) та оголошення рецензій з оцінкою роботи дослідника (зразки відгуку і рецензії подано в Додатку Д і Додатку Е).

4. Прикінцеве слово дипломника для відповіді на зауваження і побажання.

5. Обговорення комісією результатів захисту, оцінювання та оголошення оцінок з коротким їх коментарем.

В оцінюванні роботи виходять з наступних вимог:

- уміння студента-дипломника виявляти проблему, з'ясовувати її актуальність, формулювати мету і завдання дослідження;
- спроможність скласти оптимальний план роботи, визначати головні й супровідні положення, що потребують наукового доведення, підтвердження або спростування;
- обізнаність з науковою літературою з досліджуваної проблеми, критичний аналіз її, вироблення власного погляду на розуміння аналізованих явищ, володіння науковою термінологією, доцільне оперування відповідними поглядами, думками, теоріями, гіпотезами;
- знання різних напрямків, аспектів, підходів, концепцій у вивченні відповідних мовних явищ;
- використання оптимальних сучасних методів і прийомів наукового дослідження мовного матеріалу;
- уміння послідовно, глибоко й науково грамотно аналізувати, класифікувати та систематизувати фактичний мовний матеріал;

- виконання цілісного, самостійного, ґрунтовного, завершеного наукового дослідження;
- абсолютна відповідність висновків поставленій меті та завданням;
- правильне оформлення результатів дослідження відповідно до чинних вимог і сучасного стану мовознавчої науки;
- публічно захищати положення та результати дослідження, давати переконливі відповіді на запитання, вести наукову полеміку, доводити і відстоювати свої погляди, думки;
- виявляти достатній рівень фахової підготовки та дослідницького хисту.

Дипломна робота, як уже зазначалося, являє собою заключний етап навчальної та наукової підготовки майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі. Вона визначає загальноосвітню та професійну зрілість випускника, його спеціальну й наукову підготовку, вміння практично й творчо застосовувати набуті теоретичні знання.

Результати захисту дипломної роботи оцінюють на “відмінно”, “добре”, “задовільно” і “незадовільно”.

Дипломну роботу, виконану згідно з вимогами освітньо-професійної програми підготовки, оцінюють на “відмінно”.

Дипломну роботу, виконану згідно з вимогами освітньо-професійної програми підготовки, але з незначними недоліками, наприклад, щодо оформлення, редагування, неточності окремих формулювань тощо, оцінюють на “добре”.

Дипломну роботу, виконану згідно з вимогами освітньо-професійної програми підготовки, але зі значними недоліками (нечітко сформульовані мета, завдання дослідження, немає обґрунтування доцільності використаних методів і прийомів, недостатнє опрацювання наукової літератури, ілюстративний матеріал не завжди інформативний, висновки не чіткі, не в усьому відповідають поставленим меті та завданням та ін.), оцінюють на “задовільно”.

Дипломну роботу, що не відповідає вимогам освітньо-професійної програми підготовки, оцінюють на “незадовільно”. Студент, дипломна робота якого оцінена “незадовільно”, одержує довідку встановленого Міністерством освіти і науки України зразка. Таким студентам надають право повторного захисту роботи протягом одного року. При повторному

захисті проводять нове рецензування дипломної роботи. Рішення Державної екзаменаційної комісії є остаточним і оскарженню не підлягає.

По закінченню навчання з урахуванням складання державних іспитів та захисту дипломної роботи Державна екзаменаційна комісія ухвалює рішення про присвоєння студентові-дипломнику відповідної кваліфікації. Випускник одержує диплом, у додатку до якого зазначається тема його дослідження та оцінка Державної екзаменаційної комісії.

РОЗДІЛ VI. ЗАГАЛЬНЕ КЕРІВНИЦТВО ДИПЛОМНИМИ РОБОТАМИ

Загальне керівництво виконанням дипломних робіт здійснює ректорат університету та дирекція інститутів. Вони оформляють закріплення за студентами тем дипломних робіт (не пізніше направлення студентів на останню педагогічну практику). Ректор університету через навчальну частину, інститути та кафедри здійснює контроль за ходом виконання дипломних робіт, за дотриманням чинних нормативних положень, на засіданнях Вченої ради університету, ради факультету (інституту), методичної ради університету, методичної комісії факультету (інституту), кафедр організовує обговорення стану та умов виконання дипломних робіт, розробляє заходи для їх покращання. Вчена рада університету та рада факультету (інституту) обговорюють звіт Державної екзаменаційної комісії з окремим питанням про захист дипломних робіт, про можливість їх публікацій, якщо вони мають відповідну теоретичну і практичну цінність.

Випускаючі кафедри здійснюють безпосередню організацію і науково-методичне керівництво виконанням дипломних робіт. Вони визначають тематику дипломних робіт, виносять її на затвердження ради факультету (інституту), підбирають склад наукових керівників, а за необхідності і консультантів з наукових установ. Науковими керівниками призначаються професори і доценти. Особливо результативною є праця над дипломною роботою, коли керівник добре знає студента, тобто, коли він працював зі студентом на практичних заняттях, керував написанням курсової роботи, працював з ним у гуртку тощо.

Кафедри, які здійснюють керівництво дипломними роботами, зобов'язані розробити необхідні методичні вказівки і рекомендації, своєчасно забезпечити ними студентів. Завідувачі кафедр контролюють хід виконання дипломних робіт через бесіди з керівниками та студентами, а також ставлять на обговорення питання про хід виконання дипломних робіт на засіданнях кафедри. На засіданнях бажано запрошувати і студентів з метою не лише інформування про написання робіт, але й для надання допомоги чи розв'язання якихось проблемних ситуацій, якщо вони виникають.

Випускаючі кафедри також вирішують питання про допуск студентів до захисту дипломних робіт перед Державною екзаменаційною комісією. Як правило, кафедри практикують так званий “передзахист” дипломних робіт, в

ході якого виявляються досягнення і недоліки роботи, готовність студента гідно представити результати свого дослідження перед Державною екзаменаційною комісією.

Основною формою керівництва дипломними роботами студентів є консультації. Їх проводять переважно на кафедрах відповідно до розкладу, складеного на початку навчального року з зазначенням місця і часу проведення. Консультації переважно бувають індивідуальними, а групові можливі як організаційні на початку роботи. Студенти можуть отримувати і додаткові консультації, попередньо погодивши можливість їх проведення. Кількість консультацій і витрата часу на їх проведення не регламентовані, це залежить від теми дипломної роботи, умов її виконання, індивідуальних особливостей студента. Практично встановлено, що консультації проводяться не рідше, як один-два рази на місяць.

При виконанні дипломних робіт науковому керівникові необхідно домагатися від студента максимальної самостійності у пошуках фактичного матеріалу, його аналізі, формулюванні висновків. Тому консультації здебільшого мають характер співбесід, у ході яких з'ясовуються усі складні питання, даються відповідні рекомендації і поради.

Остаточно оформлена дипломна робота, як уже зазначалося, подається на кафедру не пізніше як за десять-дванадцять днів до захисту, щоб був час для написання мотивованого відгуку на неї наукового керівника та для рецензування її.

Науковий керівник допомагає студентові підготуватися до захисту дипломної роботи, а також, як правило, бере участь у засіданнях Державної екзаменаційної комісії, коли захищаються роботи, виконані під його керівництвом.

Дипломна робота після захисту зберігається в університеті. Дипломнику дозволяють за його бажанням зняти копію з неї. Оригінал дипломної роботи на руки не видають.

РЕКОМЕНДОВАНА НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА

ФОНЕТИКА. ФОНОЛОГІЯ. ОРФОЕПІЯ

Багмут А.Й., Борисюк І.В., Олійник Г.П. Інтонація спонтанного мовлення. – К.: Наук. думка, 1985. – 216 с.

Блик О.П. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія. – К.: Рад. школа, 1988. – 128 с.

Бондарко Л.В. Фонетическое описание языка и фонологическое описание речи. – Л.: ЛГУ им. А.А. Жданова, 1981. – 199 с.

Веселовська З.М. Особливості наголосу іменників в українській мові (кінець XVIII-XX ст.) // Мовознавство. – 1971. – № 3. – С. 21-30.

Винницький В.М. Наголос у сучасній українській мові. – К.: Рад. школа, 1984. – 160 с.

Жилко Ф.Т. Фонологічні особливості української мови в порівнянні з іншими слов'янськими. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – 36 с.

Жовтобрюх М.А. Слово мовлене: Українська літературна вимова. – К.: Тов-во «Знання» УРСР, 1969. – 48 с.

Закономірності розвитку українського усного літературного мовлення: Зб. статей / Ред. кол.: І.К. Білодід (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1965. – 312 с.

Карпенко Ю.О. Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови. – Одеса: Чорномор'я, 1996. – 144 с.

Коваль А.П. Культура української мови. – К.: Наук. думка, 1966. – 192 с.

Коломієць В.Т. Історичні джерела типологічних особливостей слов'янських мов у галузі фонетики // Мовознавство. – 1982. – № 5. – С. 38-48.

Коструба П.П. Фонетика сучасної української літературної мови. – Львів. – 1963. – Ч. I. – 100 с.

Перебийніс В.С. Кількісні та якісні характеристики системи фонем сучасної української літературної мови. – К.: Наук. думка, 1970. – 272 с.

Пилинський М.М. Мовна норма і стиль. – К.: ..Наук. думка, 1976. – 288 с.

Потебня А.А. Ударение / Подг. к изд. В.Ю. Франчук. – К.: Наук. думка, 1973. – 167 с.

Прокопова Л.І. Приголосні фонемі сучасної української літературної мови: Експериментально-фонетичне дослідження. – К.: Вид-во Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка, 1958. – Вип. 2. – 111 с.

Реформатский А.А. Очерки по фонологии, морфонологии и морфологии. – М.: Наука, 1979. – 104 с.

Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969. – 437 с.

Тоцька Н.І. Голосні фонемі української літературної мови. – К.: Вид-во КДУ, 1973. – 193 с.

Трубецкой Н.С. Основы фонологии / Пер. с нем. А.А. Холодовича. Ред. С.Д. Кацнельсон. – М.: Изд-во иностр. лит., 1960. – 372 с.

Усне побутове літературне мовлення / Ред. кол.: Відп. ред. М.А. Жовтобрюх. – К.: Наук. думка, 1970. – 204 с.

Франчук В.Ю. Праці О.О. Потебні з акцентології // Мовознавство. – 1971. – № 3. – С. 38-46.

Щерба Л.В. Избранные работы по языкознанию и фонетике. – Т. 1. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1958. – 182 с.

Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. – Л.: Наука, Ленингр. отд-е, 1974. – 428 с.

ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ. ЛІНГВОСТИЛІСТИКА

Авксентьев Л.Г. Сучасна українська мова: Фразеологія. – Х.: Вища школа, 1988. – 134 с.

Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. – Х.: Вид-во при Харк. ун-ті, 1987. – 137 с.

Апресян Ю.Д. Лексическая семантика (синонимические средства языка). – М.: Наука, 1974. – 368 с.

Балли Ш. Французская стилистика. – М.: Изд-во иностр. лит., 1961. – 394 с.

Баранник Д.Х. Актуальні проблеми дослідження мови масової інформації // Мовознавство. – 1983. – № 6. – С. 13-17.

Бойко Н.І. Структурно-семантичні особливості професійно-термінологічної лексики у мові художньої прози // Мовознавство. – 1984. – № 1. – С. 59-63.

Бондарко А.В. Теория значения в системе функциональной грамматики: На материале русского языка / РАН. Ин-т лингв. исследований. – М.: Языки славянской культуры, 2002. – 736 с.

Буда В.А. Лінгвостилістика сучасного історичного роману про добу козацтва (60-90 рр. ХХ ст.). – К.: Рідна мова, 1998. – 164 с.

Бурячок А.А. Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов. – К.: Наук. думка, 1983. – 248 с.

Васильев Л.М. Современная лингвистическая семантика. – М.: Высш. школа, 1990. – 176 с.

Ващенко В.С. Українська семасіологія. Типологія лексичних значень. – Дніпропетровськ, 1981. – 67 с.

Вежбицкая А., Шмелев А.Д. Семантические универсалии и описание языков // Язык. Семиотика. Культура: Пер. с англ. А.Д. Шмелева. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 780 с.

Вейнрейх У. О семантической структуре языка: Пер. с англ. // Новое в лингвистике / Под ред. Б.А. Успенского. – М.: Прогресс, 1970. – Вып. V: Языковые универсалии. – С. 163-249.

Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке // Виноградов В.В. Избранные труды: Лексикология и лексикография. – М.: Наука, 1977. – С. 140-161.

Виноградов В.В. Основные типы лексических значений слова // Виноградов В.В. Избранные труды: Лексикология и лексикография. – М.: Наука, 1977. – С. 162-189.

Виноградов В.В. О языке художественной прозы. – М.: Наука, 1980. – 359 с.

Винокур Г.О. О языке художественной литературы. – М.: Высш. шк., 1991. – 448 с.

Горобець В.Й. Лексика історично-мемуарної прози першої половини ХVІІІ ст. (на матеріалі українських діарушів). – К.: Наук. думка, 1979. – 128 с.

Дятчук В.В., Пустовіт Л.О. Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови. – К.: Наук. думка, 1983. – 156 с.

Єрмоленко С.Я. Фольклор і літературна мова. – К.: Наук. думка, 1987. – 245 с.

Жанри і стилі в історії української літературної мови / В.В. Німчук, В.М. Русанівський, І.П. Чепіга та ін. – К.: Наук. думка, 1989. – 288 с.

Жаркова Л.П. Емоційно-оцінні назви осіб у системі художньо-зображальних засобів мови // Мовознавство. – 1970. – № 2. – С. 78-80.

Жовтобрюх М.А. Мова української періодичної преси (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.) / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К.: Наук. думка, 1970. – 303 с.

Жовтобрюх М.А. Проблеми взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів // Мовознавство. – 1973. – № 1. – С. 3-15.

Звегинцев В.А. Семасиология. – М.: Изд-во Моск. гос. ун-та, 1957. – 322 с.

Їжакевич Г.П. Стилiстична класифікація фразеологізмів // Укр. мова і літ. в шк. – 1971. – № 10. – С. 13-21.

Калашник В.С. Фразотворення в українській поетичній мові радянського періоду: Семантико-типологічний аспект. – Х.: Вища школа, 1985. – 172 с.

Карпіловська Є.А. Спроба формалізованого аналізу лексичної семантики (на матеріалі дієслів з префіксом на-) // Мовознавство. – 1984. – № 1. – С. 63-68.

Карпова В.Л. Термін і художнє слово (Термінологічна лексика в мові сучасної української поезії). – К.: Наук. думка, 1967. – 129 с.

Кобозева И.М. Лингвистическая семантика: Учебник. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.

Ковалик І.І., Мацько Л.І., Плющ М.Я. Методика лінгвістичного аналізу тексту. – К.: Вища шк., 1984. – 120 с.

Кононенко В.І. Словесні символи в семантичній структурі фраземи // Мовознавство. – 1991. – № 6. – С. 30-36.

Коптелова Н.З. Значение слова и его сочетаемость. – Л.: Наука, 1975. – 164 с.

Кочерган М.П. Лексична сполучуваність і семна структура слова // Мовознавство. – 1984. – № 1. – С. 25-32.

Кочерган М.П. Слово і контекст: Лексична сполучуваність і значення слова. – Львів: Вища шк., 1980. – 182 с.

Кронгауз М.А. Семантика. – М.: Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 399 с.

Крючкова Т.Б. Особенности формирования и развития общественно-политической лексики и терминологии. – М.: Наука, 1989. – 151 с.

Кубрякова Е.С. Типы языковых значений: Семантика производного слова. – М.: Наука, 1981. – 200 с.

Курило Олена. Уваги до сучасної української літературної мови. – К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2004. – 303 с.

Ларін Б.О. Про народну фразеологію // Укр. мова в шк. – 1959. – № 5. – С. 30-36.

Ленець К.В. Лексичні зміни та їх відображення в мові сучасної преси // Мовознавство. – 1988. – № 6. – С. 41-47.

Лисиченко Л.А. Лексикологія сучасної української мови (семантична структура слова). – Харків: Вища шк., 1976. – 113 с.

Медведева Л.М. Слово як сфера взаємодії лексичних і граматичних значень // Мовознавство. – 1987. – № 3. – С. 28-34.

Мокієнко В.М. До питання про зіставний аналіз слов'янської фразеології // Мовознавство. – 1979. – № 5. – С. 17-27.

Науково-технічний прогрес і мова / Відп. ред. В.М. Русанівський. – К.: Наук. думка, 1978. – 195 с.

Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.

Пашунова Л.О. Про лексико-тематичні лінії і компоненти польової структури тексту // Мовознавство. – 1989. – № 6. – С. 44-47.

Перебийніс В.С. Деякі закономірності розвитку термінологічної лексики (на матеріалі Енциклопедії кібернетики) // Мовознавство. – 1974. – № 4. – С. 3-12.

Передрій Г.Р., Смолянінова Г.М. Лексика і фразеологія української мови. – К.: Рад. шк., 1983. – 208 с.

Петрищева Е.Ф. Стилистически окрашенная лексика русского языка. – М.: Наука, 1984. – 222 с.

Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. – К.: Либідь, 1992. – 248 с.

Потебня О.О. Естетика і поетика слова: Збірник. – К.: Мистецтво, 1995. – 302 с.

Рудяков О.М. Функціональна семантична одиниця // Мовознавство. – 1988. – № 6. – С. 18-25.

Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики. – К.: Наук. думка, 1983. – 236 с.

Скрипник Л.Г. Особливості мови і стилю української радянської художньо-історичної прози. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – 104 с.

Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. – К.: Наук. думка, 1973. – 280 с.

Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – 438 с.

Сучасна українська літературна мова: Стилїстика / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – 588 с.

Тараненко А.А. Языковая семантика в её динамических аспектах (основные семантические процессы) / АН УССР. Ин-т языковедения им. А.А. Потебни / Отв. ред. Л.С. Паламарчук. – К.: Наук. думка, 1989. – 256 с.

Теорія і практика лінгвістичного аналізу художнього тексту. – Тернопіль: Лілея, 1997. – 172 с.

Ужченко В.Д., Авксентьев Л.Г. Українська фразеологія. – Х.: Основа, 1990. – 167 с.

Ужченко В.Д. Народження і життя фразеологізму. – К.: Рад. шк., 1988. – 279 с.

Українська лексика в істричному та ареальному аспектах / Д.Г. Бучко, Г.В. Войтів, Д.Г. Гринчишин та ін. / Відп. ред. Р.Й. Керста. – К.: Наук. думка, 1991. – 184 с.

Уфимцева А.А. Лексическое значение: Принцип семиологического описания лексики. – 2-е изд., стереотип. – М.: Наука, 1986. – 240 с.

Худаш М.Л. Лексика українських ділових документів кінця XVI – початку XVII ст. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – 164 с.

Чабаненко В.А. Основи мовної експресії. – К.: Вища шк., 1984. – 167 с.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилїстики сучасної української мови. – К.: Рад. школа, 1962. – 495 с.

Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка. – М.: Высш. шк., 1969. – 231 с.

Шмелев Д.Н. Очерки по семасиологии русского языка. – Изд. 2-е, стереотип. – М.: Эдиториал УРСС, 2003. – 244 с.

Шмелев Д.Н. Современный русский язык. Лексика. – М.: Просвещение, 1977. – 335 с.

Щур Г.С. Теория поля в лингвистике. – М.: Наука, 1974. – 256 с.

Юрченко О.С. Фразеологічні перифрази української літературної мови. – Х.: Вища шк., 1983. – Ч. I. – 119 с.

Януш Я.В. Мова української класичної драматургії. – Львів: Вища шк., 1983. – 147 с.

ОНОМАСТИКА. ДІАЛЕКТОЛОГІЯ

Атлас української мови: В 3 т. / НАН України. Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні. Ін-т української мови. Ін-т суспільних наук. Наукове товариство ім. Т.Шевченка в Америці. – К.: Наук. думка, 1984. – Т. I.: Полісся, Середня Наддніпрянина і суміжні землі. – 498 с.; 1988. – Т. II.: Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. – 520 с.; 2001. – Т. III.: Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянина, Причорномор'я і суміжні землі. – 273 с.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. – К.: Вища шк., 1980. – 246 с.

Білоусенко П.І. Історія суфіксальної системи українського іменника (назви осіб чоловічого роду). – К.: КПІ ім. М.П. Драгоманова, 1993. – 214 с.

Беларуская аанамастыка: Зб. артыкулаў / АН БССР. Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа / Рэд.: М.В. Бірыла, В.П. Лемцюгова. – Мінск: Навука і тэхніка, 1985. – 150 с.

Бурячок А.А. Назви спорідненості і свояцтва в українській мові. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – 150 с.

Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики. – К.: Наук. думка, 1990. – 269 с.

Гумецька Л.Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV-XV ст. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – 298 с.

Дзендзелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської обл. УРСР (лексика). – Ужгород: Ужгород. держ. ун-т, 1958-1960.

Дзендзелівський Й.О. Програма для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови. – 2-е вид. – К.: Наук. думка, 1987. – 299 с.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. – К.: Рад. школа, 1955. – 316 с.

Залеський А.М. Вокалізм південно-західних говорів української мови. – К.: Наук. думка, 1973. – 156 с.

Илчев Стефан. Речник на личните и фамилни имена у българите / БАН. Ин-т за бълг. език. – София, 1969. – 626 с.

Керста Р.Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування. – К.: Наук. думка, 1984. – 152 с.

Козачук Г.О. Лінгвоетнографічне дослідження діалектної лексики // Полісся: мова, культура, історія: Матеріали міжнародної конференції. – К.: Асоціація етнологів, 1996. – С. 88-93.

Козачук Г.О. Сільськогосподарська лексика говірок Волині : Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К.: КДП, 1971. – 20 с.

Лукінова Т.Б. Субстантивация прикметників у слов'янських мовах і власні імена // Українська діалектологія і ономастика. – К.: Наук. думка, 1964. – С. 124-133.

Масенко Л.Т. Українські прізвища з суфіксом *-ій* // Мовознавство. – 1976. – № 5. – С. 73-78.

Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Відп. ред. П.Ю. Гриценко. – К.: Наук. думка, 1990. – 166 с.

Никонов В.А. Введение в топонимику. – М.: Наука, 1965. – 179 с.

Никонов В.А. География фамилий. – М.: Наука, 1988. – 189 с.

Німчук В.В. Лексика і фразеологія “Слова о полку Ігоревім” із погляду сучасної діалектології // Мовознавство. – 1987. – № 6. – С. 24-31.

Німчук В.В. Українські прізвища з суфіксами *-'ук*, *-'чук* та етимологічно споріднені утворення // Українська діалектологія і ономастика. – К.: Наук. думка, 1964. – С. 194-210.

Панцьо С.Є. Антропонімія Лемківщини. – Тернопіль, 1995. – 125 с.

Редько Ю.К. Основні словотвірні типи сучасних українських прізвищ у порівнянні з іншими слов'янськими // Філологічний збірник / АН УРСР. Укр. комітет славистів / Ред. кол.: І.К. Білодід (відп. ред.) та ін. – К., 1958. – С. 112-129.

Редько Ю.К. Сучасні українські прізвища. – К.: Наук. думка, 1966. – 216 с.

Структурні рівні українських говорів / Відп. ред. І.Г. Матвіяс. – К.: Наук. думка, 1985. – 184 с.

Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. – М.: Наука, 1973. – 366 с.

Суперанская А.В., Сулова А.В. Современные русские фамилии. – М.: Наука, 1981. – 174 с.

Український діалектологічний збірник / НАН України. Ін-т української мови. / П.Ю. Гриценко (відп. ред.) та ін. – К.: Довіра, 1997. – Кн. 3. – 471 с.

Худаш М.Л. З приводу слов'янських ойконімів та етнонімів на*itji, розцінюваних як непатронімічні та псевдопатронімічні // Мовознавство. – 1987. – № 6. – С. 32-41.

Худаш М.Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів: утворення від слов'янських автохтонних відкомполітичних скорочених особових власних імен / НАН України. Ін-т народознавства. – К.: Наук. думка, 1995. – 360 с.

Чичагов В.К. Из истории русских имен, отчеств и фамилий (Вопросы русской исторической ономастики XV-XVII вв.). – М.: Учпелгиз, 1959. – 126 с.

Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття. Вступ та імена: Конспект лекцій. – Ужгород: Ужгород. держ. ун-т, 1970. – 102 с.

Чучка П.П. Патроніми та їх місце в лексичній системі мови // Мовознавство. – 1984. – № 6. – С. 49-56.

Чучка П.П. Словотвір українських андронімів // Питання словотвору / За ред. І.І. Ковалика. – К.: Вища школа. Голов. вид-во, 1979. – С. 152-160.

Чучка П.П. Сучасні мотивовані прізвиська і словотвірна структура прізвищ // Zbornik pedagogickej fakulty v Presove university P.J. Safarika v Kosiciach, roc. XII, zv. 3. Slavistika. Bratislava, 1976. – С. 83-88.

Шило Г.Ф. Власні імена в усному мовленні // Усне побутове літературне мовлення. – К.: Наук. думка, 1976. – С. 68-81.

Шило Г.Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра. – Львів: Львів. держ. пед. ін-т. – 1957. – 254 с.

Górniewicz H. Wstęp do onomastyki. – Gdańsk, 1988. – 124 s.

Wolnicz-Pawłowska E. Osiemnastowieczne imiennictwo ukraińskie w dawnym wojewódstwie Ruskim. Prace sławistyczne, 7. – Wrocław etc., 1978. – 139 s.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ПРАЦІ

Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М.: Сов. энцикл., 1966. – 607 с.

Биби́к С.П., Єрмоленко С.Я., Пустовіт Л.О. Словник епітетів української мови. – К.: Довіра, 1998. – 431 с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2003. – 896 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.

Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища шк., 1985. – 360 с.

Головащук С.І. Російсько-український словник сталих словосполучень. – К.: Наук. думка, 2001. – 640 с.

Головащук С.І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. – К.: Либідь, 1995. – 192 с.

Головащук С.І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. – К.: Вища школа, 1995. – 319 с.

Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А. Словник паронімів української мови. – К.: Рад. школа, 1986. – 222 с.

Етимологічний словник української мови: В 7 т. / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні / Ред. кол.: О.С. Мельничук (гол. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1982-2003. – Т. 1.-Т. 4.

Караванський Св. Практичний словник синонімів української мови. – К.: Кобза, 1995. – 472 с.

Карпіловська Є.А. Кореневий гніздовий словник української мови: гнізда слів з вершинами – омографічними коренями. – К.: Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана, 2002. – 912 с.

Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., Карпіловський В.С., Недозим Т.І. Словник афіксальних морфем української мови. – К., 1998. – 434 с.

Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Короткий словник перифраз. – К.: Рад. школа, 1985. – 152 с.

Культура української мови: Довідник / С.Я. Єрмоленко, Н.Я. Дзюбишина-Мельник, К.В. Ленець та ін.; За ред. В.М. Русанівського. – К.: Либідь, 1990. – 302 с.

Лингвистический энциклопедический словарь / Главн. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.

Объяснительный словарь русского языка: Структурные слова: предлоги, союзы, частицы, междометия, вводные слова, местоимения, числительные, связочные глаголы / Гос. ин-т рус. яз. им. А.С. Пушкина / В.В. Морковкин, Н.М. Луцкая, Г.Ф. Богачёва и др.; Под ред. В.В. Морковкина. – 2-е изд., испр. – М.: Астрель, АСТ, 2002. – 432 с.

Орфографічний словник української мови. – Вид. 2-е, випр. і доп. / НАН України. Ін-т української мови. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні.

Український мовно-інформ. фонд / Уклад.: С.І. Головашук, М.М. Пещак, В.М. Русанівський, О.О. Тараненко. – К.: Довіра, 1999. – 989 с.

Орфографічний словник української мови. – 3-є вид. / А.А. Бурячок (відп. ред.). – К.: Наук. думка, 2000. – 400 с.

Орфографічний словник української мови. / А.О. Івченко (відп. ред.). – Х.: Фоліо, 2005. – 527 с.

Орфоепічний словник / Укл. М.І. Погрібний. – К.: Рад. школа, 1984. – 630 с.

Орфоепічний словник української мови: В 2 т. / НАН України. Ін-т української мови. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. Український мовно-інформаційний фонд / Уклад.: М.М. Пещак та ін. – К.: Довіра, 2001. – Т. 1. – 955 с.; 2003. – Т. 2. – 920 с.

Паламарчук Л.С. Українська радянська лексикографія: Питання історії, теорії та практики / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім.О.О. Потебні. – К.: Наук. думка, 1978. – 202 с.

Полюга Л.М. Словник антонімів української мови. – К.: Довіра, 1999. – 275 с.

Полюга Л.М. Морфемний словник. – К.: Рад. школа, 1983. – 464 с.

Редько Ю.К. Довідник українських прізвищ. – К.: Рад. шк., 1968. – 255 с.

Російсько-український словник / НАН України. Ін-т мовознавства імені О.О. Потебні / І.О. Анніна, Г.Н. Горюшина, І.С. Гнатюк та ін.; За ред. В.В. Жайворонка. – К.: Абрис, 2003. – 1424 с.

Русский семантический словарь: Толковый словарь, систематизированный по классам слов и значений / РАН. Ин-т рус. яз.; Под общей ред. Н.Ю. Шведовой. – М.: Азбуковник, 2000. – Т. I: Слова указующие (местоимения). Слова именующие: имена существительные (Всё живое. Земля. Космос.). – XXV, 807 с.

Сікорська З.С. Українсько-російський словотворчий словник. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Освіта, 1995. – 256 с.

Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей: Словник-довідник. – 2-е вид., випр. і доп. – К.: Наук. думка, 1996. – 335 с.

Словарь української мови: В 4 т. / Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко / НАН України. Ін-т української мови. – К.: Наук. думка, 1996-1997.

Словник іншомовних слів / Національний університет ім. Тараса Шевченка. Український мовно-інформаційний фонд НАН України / Уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К.: Наук. думка, 2000. – 680 с.

Словник мови Шевченка: В 2 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні / Ред. кол.: В.С. Ващенко (відп. ред.), К.П. Дорошенко, В.Г. Мариниченко, Т.К. Черторизька. – К.: Наук. думка, 1964. – Т. I. – 484 с.; Т. II. – 566 с.

Словник синонімів української мови: В 2 т. / НАН України. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. Ін-т української мови / А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І. Головащук та ін. – К.: Наук. думка, 1999-2000.

Словник староукраїнської мови XIV-XV ст.: У 2 т. / Ред. кол.: Д.Г. Гринчишин, Л.Л. Гумецька, І.М. Керницький. – К.: Наук. думка, 1977-1978. – Т. 1-2.

Словник української мови: В 11 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні / Ред. кол.: І.К. Білодід (голова). – К.: Наук. думка, 1970-1980.

Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.: У 28-ми вип. / Ред. кол.: Д. Гринчишин та ін. – Львів, 1994-1996. – Вип. 1-3.

Тихонов А.Н. Словообразовательный словарь русского языка: В 2 т. – М.: Рус. яз., 1985. – Т. I. – 856 с.; Т. II. – 887 с.

Удовиченко М.Г. Фразеологічний словник української мови: В 2 т. – К.: Вища школа, 1984.

Українська літературна вимова і наголос: Словник-довідник / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні / І.Р. Вихованець, С.Я. Єрмоленко, Н.М. Сологуб, Г.Х. Щербатюк; відп. ред. М.А. Жовтобрюх. – К.: Наук. думка, 1973. – 724 с.

Українська мова. Енциклопедія / Ред. кол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко (співголови), М.П. Зяблюк та ін. – К.: Укр. енциклопедія імені М.П. Бажана, 2000. – 752 с.

Український орфографічний словник: Орфогр. словн. укр. мови / Уклад.: М.М. Пещак, В.М. Русанівський, В.В. Чумак та ін. – К.: Довіра, 2002. – 1006 с.

Український правопис / АН України, Ін-т мовознавства імені О.О. Потебні; Інститут української мови. – 4-е вид., випр. й доп. – К.: Наук. думка, 1993. – 240 с.

Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / Пер. с нем. и доп. О.Н. Трубачева. – М., 1964-1973. – Т. 1-4.

Фразеологічний словник української мови: В 2 кн. / АН України. Ін-т української мови / Уклад. В.М. Білоноженко та ін. – К.: Наук. думка, 1993.

Частотний словник сучасної української художньої прози: В 2 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні / Ред. кол.: В.С. Перебийніс (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 1981. – Т. I. – 864 с.; Т. II. – 856 с.

Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд / Отв. ред. О.Н. Трубачев. – М.: Наука, 1979. – Вып. 6. – 222 с.; 1981. – Вып. 8. – 252 с.

Юрченко О.С., Івченко А.О. Словник стійких народних порівнянь. – Х.: Основа, 1993. – 176 с.

Яценко І.Т. Морфемний аналіз: Словник-довідник. – К.: Вища шк., 1980. – Т. I.; 1981. – Т. II.

МОРФЕМІКА. СЛОВОТВІР

Безпояско О.К., Городенська К.Г. Морфеміка української мови. – К.: Наук. думка, 1987. – 212 с.

Вакарюк Л.О., Панцьо С.Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. – Тернопіль: Лілея, 1999. – 220 с.

Городенська К.Г., Кравченко М.В. Словотвірна структура слова (відіменні деривати). – К.: Наук. думка, 1981. – 199 с.

Городенська К.Г. Структура складних іменників у контексті семантичного синтаксису // Мовознавство. – 1988. – № 3. – С. 27-34.

Горпинич В.О. Будова слова і словотвір. – К.: Рад. шк., 1977. – 118 с.

Горпинич В.О. Українська словотвірна дериватологія. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. держ. ун-ту, 1998. – 189 с.

Грещук В.В. Поняття словотвірної парадигми в сучасній дериватології // Мовознавство. – 1985. – № 1. – С. 21-27.

Дідківська Л.П., Родніна Л.О. Словотвір, синонімія, стилістика. – К.: Наук. думка, 1982. – 170 с.

Зверев А.Д. Словообразование в современных восточнославянских языках. – М.: Высш. шк., 1981. – 206 с.

Земская Е.А. Современный русский литературный язык. Словообразование. – М.: Просвещение, 1973. – 304 с.

Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. – К., 1998. – 162 с.

Клименко Н.Ф. Основи морфеміки сучасної української мови: Навч. посібник / Ін-т змісту і методів навчання. Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1998. – 182 с.

Клименко Н.Ф., Пещак М.М., Савченко І.Ф. Формалізовані основи семантичної класифікації лексики. – К.: Наук. думка, 1982. – 250 с.

Клименко Н.Ф. Система афіксального словотворення сучасної української мови. – К.: Наук. думка, 1973. – 186 с.

Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. – К.: Наук. думка, 1984. – 251 с.

Ковалик І.І. Вчення про словотвір. – Львів: Вид-во Львів. держ. ун-ту ім. І. Франка, 1958-1960. – Вип. 1.: Словотворчі частини слова. – 79 с.; 1961. – Вип. 2.: Словотворча характеристика слова. Відношення вчення про словотвір до інших мовознавчих дисциплін. – 84 с.

Ковалик І.І. Діалектичний характер словотвірної структури похідного слова // Питання словотвору. – К.: Вища шк. голов. вид-во, 1979. – С. 20-27.

Коломієць В.Т. Словотвір неологізмів у слов'янських мовах (прикметники, дієслова, прислівники) // Мовознавство. – 1973. – № 4. – С. 3-10.

Морфемна структура слова / Відп. ред. М.М. Пещак. – К.: Наук. думка, 1979. – 335 с.

Морфологічна будова сучасної української мови / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні / Ред. кол.: А.М. Жовтобрюх (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1975. – 208 с.

Немченко В.Н. Современный русский язык (Словообразование). – М.: Высш. шк., 1984. – 255 с.

Немченко В.Н. Способы русского словообразования (диахронический аспект). – Горький: Горьк. гос. ун-т им. Н.И. Лобачевского, 1979. – 81 с.

Питання словотвору / За ред. І.І. Ковалика. – К.: Вища шк. Голов. вид-во, 1979. – 191 с.

Плющ М.Я. Словотвір у сучасній українській мові. Морфологічні типи словотвору // Наук. записки Київського пед. ін-ту. – К.: КДП ім. О.М. Горького, 1957. – Т. 24.: Філологічна серія. – С. 29-68.

Плющ М.Я. Словотворення та вивчення його в школі: Посібник для вчителів. – 2-е вид., перероб. – К.: Рад. шк., 1985. – 127 с.

Словотвір сучасної української літературної мови / Відп. ред. М.А. Жовтобрюх. – К.: Наук. думка, 1979. – 406 с.

Словотвірна семантика східнослов'янських мов / Відп. ред. А.М. Жовтобрюх. – К.: Наук. думка, 1983. – 202 с.

Цыганенко Г.П. Состав слова и словообразование в русском языке. – К.: Рад. шк., 1978. – 152 с.

Шанский Н.М. Очерки по русскому словообразованию. – М.: Изд-во МГУ, 1968. – 310 с.

Dokulil M. Tvoření slov v češtině. – Praha: Nakl. Č. akad. věd., 1962. – Sv. 1. – 263 s.

ГРАМАТИКА

Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія: Підручник для студ. філол. ф-тів вузів. – К.: Либідь, 1993. – 336 с.

Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Грищенко А.П. Граматика української мови. – К.: Рад. школа, 1982. – 208 с.

Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник для студ. філол. ф-тів вузів. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.

Грамматика русского языка: В 2 т. / Ред. кол.: В.В. Виноградов, Е.С. Истрина, С.Г. Бархударов. – М.: АН СССР, 1960. – Т. I. Фонетика и морфология. – 719 с.; Т. II. Синтаксис. – Ч. I. – 702 с.; Ч. II. – 440 с.

Грамматика современного русского литературного языка / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – М.: Наука, 1970. – 767 с.

Плющ М.Я. Граматика української мови: У 2 ч. – Ч. I.: Морфеміка. Словотвір. Морфологія. – К.: Вища шк., 2005. – 286 с.

Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Граматика української мови в таблицях: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2004. – 167 с.

Потебня А.А. Из записок по русской грамматике: В 4 т. – М.: Просвещение, 1985. – Т. IV. – Вып. I. – 319 с.

Потебня А.А. Из записок по русской грамматике: В 4 т. – М.: Просвещение, 1977. – Т. IV. – Вып. II. – 406 с.

Потебня А.А. Из записок по русской грамматике: В 4 т. – М.: Учпедгиз, 1958. – Т. I-II. – 536 с.;

Потебня А.А. Из записок по русской грамматике: В 4 т. – М.: Просвещение, 1968. – Т. III. – 551 с., XIV.

Русская грамматика Александра Востокова, по начертанию его же сокращенной грамматики полнее изложенная. – Изд. 10-е, испр. – СПб., 1859. – XVI, 283 с.

Русская грамматика: В 2-х т. / Ред. кол.: Н.Ю. Шведова (гл. ред.) и др. – М.: Наука, 1980. – Т. I. Фонетика. Фонология. Ударение. Интонация. Словообразование. Морфология. – 783 с.

Русская грамматика: В 2-х т. / Ред. кол.: Н.Ю. Шведова (гл. ред.) и др. – М.: Наука, 1980. – Т. II. Синтаксис. – 709 с.

Сопоставительная грамматика русского и украинского языков / Г.Д. Басова, А.В. Качура, А.В. Кихно и др. / Отв. ред. Н.Г. Озерова. – К.: Наук. думка, 2003. – 534 с.

Теория функциональной грамматики: Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис / Ред. кол.: А.В. Бондарко (отв. ред.), Т.В. Булыгина, Н.А. Козинцева. – Л.: Наука. Ленинград. отд-е, 1987. – 348 с.

Теория функциональной грамматики: Качественность. Количественность / Т.Г. Акимова, В.П. Берков, А.В. Бондарко (отв. ред.) и др. / РАН. Ин-т лингв. исследований. – СПб.: Наука, 1996. – 264 с.

Теория функциональной грамматики: Локативность. Бытийность. Поссесивность. Обусловленность / А.В. Бондарко (отв. ред.), М.Д. Воейкова, В.Г. Гак и др. – СПб.: Наука, 1996. – 229 с.

Теория функциональной грамматики: Персональность. Залоговость / А.В. Бондарко (отв. ред.), Т.В. Булыгина, Н.Б. Вахтин и др. – СПб.: Наука, 1991. – 370 с.

Теория функциональной грамматики: Субъектность. Объектность. Коммуникативная перспектива высказывания. Определённость/неопределённость / А.В. Бондарко (отв. ред.), В. Гладров, И.Б. Долинина и др. – СПб.: Наука, 1992. – 303 с.

Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность / А.В. Бондарко (отв. ред.), Е.И. Беляева, Л.А. Бирюлин и др. – Л.: Наука, 1990. – 263 с.

Украинская грамматика / В.М. Русановский, М.А. Жовтобрюх, Е.Г. Городенская, А.А. Грищенко / Отв. ред. В.М. Русановский. – К.: Наук. думка, 1986. – 360 с.

МОРФОЛОГІЯ

Арполенко Г.П., Городенська К.Г., Щербатюк Г.Х. Числівник української мови. – К.: Наук. думка, 1980. – 242 с.

Бабайцева В.В. Явления переходности в грамматике русского языка: Монография. – М.: Дрофа, 2000. – 640 с.

Безпояско О.К. Іменні граматичні категорії (функціональний аналіз). – К.: Наук. думка, 1991. – 172 с.

Бондарко А.В., Буланин Л.Л. Русский глагол / Под ред. Ю.С. Маслова. – Л.: Просвещение, Ленингр. отд-е, 1967. – 192 с.

Бондарко А.В. Грамматическая категория и контекст. – Л.: Наука, Ленингр. отд-е, 1971. – 116 с.

Борщ Е.Г. Граматична особа і персональність (на матеріалі східнослов'янських мов) // Мовознавство. – 1973. – № 4. – С. 50-58.

Валгина Н.С., Розенталь Д.Э., Фомина М.И. Современный русский язык. – 5-е изд., перераб. – М.: Высш. шк., 1987. – 480 с.

Виноградов В.В. Русский язык (Грамматическое учение о слове): Учеб. пособие для вузов / Отв. ред. Г.А. Золотова. – 3-е изд., испр. – М.: Высш. шк., 1986. – 640 с.

Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. – К.: Унів. вид-во “Пульсари”, 2004. – 400 с.

Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. – К.: Наук. думка, 1980. – 286 с.

Вихованець І.Р. Система відмінків української мови. – К.: Наук. думка, 1987. – 231 с.

Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К.: Наук. думка, 1988. – 256 с.

Гнатюк Г.М. Дієприкметник у сучасній українській літературній мові. – К.: Наук. думка, 1982. – 248 с.

Городенська К.Г. Морфологізація транспозиційних переходів // Теоретичні проблеми граматики. – Донецьк: ДонДУ, 1995. – С. 51-61.

Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К.: ВЦ “Академія”, 2004. – 336 с.

Гринчишин Д.Г. Явище субстантивації в українській мові. – К.: Наук. думка, 1965. – 112 с.

Грищенко А.П. Прикметник в українській мові /АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні / Відп. ред. В.В. Німчук. – К.: Наук. думка, 1978. – 207 с.

Грищенко А.П. Якісні прикметники в історії української мови // Мовознавство. – 1977. – № 6. – С. 29-37.

Дзензелівський Й.О. Прономіналізація в українській мові // Укр. мова в шк. – 1955. – № 1. – С. 14-20.

Дудко І.В. Неозначені займенники // Дивослово. – 2002. – № 5. – С. 16-18.

Дудко І.В. До питання про основні напрямки функціонально-семантичних досліджень неозначених займенників // Наука і сучасність: Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – К.: Логос, 2000. – Т. XXII (Вип. 2. Ч. 2). – С. 252-262.

Загнітко А.П. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці. – К.: НМК ВО, 1990. – 132 с.

Загнітко А.П. Категорія роду в системі граматичних категорій іменника // Мовознавство. – 1987. – № 2. – С. 62-67.

Загнітко А.П. Морфологічні категорії іменника в синтагматиці і парадигматиці. – К.: НМК ВО, 1989. – 63 с.

Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. – Донецьк: ДонДУ, 1996. – 435 с.

Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис. – Донецьк: ДонДУ, 2001. – 662 с.

Івченко М.П. Числівники української мови. – К.: Вид-во Київ. держ. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка, 1955. – 143 с.

Категория количества в современных европейских языках / В.В. Акуленко, С.А. Швачко, Е.И. Букреева и др. – К.: Наук думка, 1990. – 284 с.

Категория определённости-неопределённости в славянских и балканских языках: Сб. ст. / Отв. ред. Т.М. Николаева. – М.: Наука, 1979. – 364 с.

Коць Л.М. Дієприслівник у сучасній українській літературній мові (Специфіка зв'язків та їх значень). – К.: Вид-во АН УРСР, 1964. – 163 с.

Крылов С.А., Падучева Е.В. Дейксис: общетеоретические и прагматические аспекты // Языковая реальность в аспекте лингвистической прагматики. – М., 1983. – С. 25-96.

Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія: У 2-х ч. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1961. – Ч. I. – 172 с.; 1964. – Ч. II. – 160 с.

Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови. Морфологія / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – 2-е вид., уточн. й доп. – Вінниця: Поділля, 2000, 2003. – 464 с.

Леонова М.В. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. – К.: Вища шк., 1983. – 264 с.

Линник Т.Г. Параметричні прикметники і їх становлення. – К.: Наук. думка, 1982. – 198 с.

Матвіяс І.Г. Іменник в українській мові. – К.: Рад. шк., 1974. – 184 с.

Мацько Л.І. Інтер'єктиви в українській мові. – К.: КДПШ, 1981. – 130 с.

Медведев Ф.П. Система сполучників в українській мові. – Х.: Вид-во Харк. держ. ун-ту, 1962. – 90 с.

Мельничук О.С. Історичний розвиток функцій і складу прийменників в українській мові // Слов'янське мовознавство. – 1961. – Вип. 3. – С. 124-194.

Мигирин В.Н. Очерки по теории процессов переходности в русском языке. – Бельцы, 1971. – 198 с.

Морфологічна будова сучасної української мови / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні / Ред. кол.: М.А. Жовтобрюх (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1975. – 208 с.

Ожоган В. Займенникові слова у граматичній структурі сучасної української мови: Монографія. – К.: НАН України Інститут української мови, “Мовознавство”, 1997. – 231 с.

Озерова Н.Г. Лексическая и грамматическая семантика существительного / АН УССР. Ин-т языковедения им. А.А. Потебни / Отв. ред. Г.П. Ижакевич. – К.: Наук. думка, 1990. – 192 с.

Падучева Е.В. Высказывание и его соотнесённость с действительностью (референциальные аспекты семантики местоимений) / Отв. ред. В.А. Успенский. – М.: Наука, 1985. – 271 с.

Плунгян В.А. Общая морфология: Введение в проблематику. – Изд. 2-е, испр. – М.: УРСС, 2003. – 384 с.

Русанівський В.М. Структура українського дієслова. – К.: Наук. думка, 1971. – 315 с.

Селиверстова О.Н. Местоимения в языке и речи / Отв. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Наука, 1988. – 151 с.

Сич В.Ф. Перехід у займенники слів інших частин мови // Укр. мова і літ. в шк. – 1984. – № 10. – С. 28-32.

Симонова К.С. Категоріальні ознаки та синтаксичні функції часток // Укр. мова і літ. в шк. – 1983. – № 7. – С. 47-49.

Супрун О.П. Славянские числительные: Становление числительных как особой части речи. – Минск: Изд-во Белорус. ун-та, 1969. – 232 с.

Сучасна українська літературна мова: Морфологія / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969. – 583 с.

Тимченко Є.К. Акузатив в українській мові (з української складні). – К.: З друкарні УАН, 1928. – 101 с.

Тимченко Є.К. Вокатив і інструменталь в українській мові. – К.: З друкарні УАН, 1926. – 118 с.

Тимченко Є.К. Льокатив в українській мові (з української складні). – К.: З друкарні УАН, 1925. – 71 с.

Тимченко Є.К. Номінатив і датив в українській мові. – К.: З друкарні УАН, 1925. – 64 с.

Тимченко Е. Функции генетива в южнорусской языковой области. – Варшава: Варш. учеб. окр., 1913. –

Чак Є.Д. Складні питання граматики та орфографії. – К.: Рад. шк., 1978. – 127 с.

Чапля І.К. Прислівники в українській мові. – Х.: Вид-во ХДУ, 1960. – 124 с.

Anderson J.M. The grammar of case: towards a lokalist teory. – Cambridge: CUP, 1971.

Birkenmaier W. Die Funktion von odin im Russischen // Zeitschrift für Slavische philologie. – Heidelberg, 1976. – Band XXXIX. – Heft I. – S. 43-59.

Gladrow W. Der Ausdruck der Determiniertheit/Indeterminiertheit des Substantivs im Russischen in Konfrontation mit dem Deutschen // Fremdsprachen. – 1974. – № 2. – S. 86-97.

Hrabě V. Pokus o transformační výklad některých konstrukcí se zájmeny // Československá rusistika. – 1965. – Roč. X. – № 4. – S. 201-205.

Křížková H. Systém neurčitých zájmen v současných slovanských jazycích // Slavia. – 1971. – Roč. XL. – Seš. 3. – S. 342-370.

Růžička R. Кто-то und кто-нибудь // Zeitschrift für Slawistik. – 1973. – Band XVIII. – № 5. – S. 705-736.

Wieczorek D. Ukrainiskij pierfiekht na *-no*, *-to* na fonie polskogo pierfiekhta. – Wrocław: Wyd-wo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1994. – 115 s.

СИНТАКСИС

Арполенко Г.П., Забеліна В.П. Структурно-семантична будова речення в сучасній українській мові. – К.: Наук. думка, 1982. – 131 с.

Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл: Логико-семантические проблемы. – М.: Наука, 1976. – 383 с.

Бабайцева В.В. Система членов предложения в современном русском языке. – М.: Просвещение, 1988. – 160 с.

Бевзенко С.П., Литвин Л.П., Семеренко Г.В. Сучасна українська мова. Синтаксис: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 2005. – 270 с.

Бевзенко С.П. Структура складного речення в українській мові: Навч. посібник. – К.: Вид-во КДПШ, 1987. – 80 с.

Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Семантико-синтаксична структура речення. – К.: Наук. думка, 1983. – 219 с.

Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – 222 с.

Вихованець І.Р. Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові. – К.: Наук. думка, 1971. – 120 с.

Вінтонів М.О. Типологія форм присудка в сучасній українській мові: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Дніпропетровськ, 1997. – 23 с.

Гальона Н.П. Питання про валентність як міжкрівневу категорію // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. праць / Відп. ред. А.П. Грищенко. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – Випуск 1. – С. 21-30.

Городенська К.Г. Деривація синтаксичних одиниць / АН України. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Відп. ред. І.Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1991. – 192 с.

Горяний В.Д. Синтаксис односкладних речень. – К.: Рад. шк., 1984. – 128 с.

Грищенко А.П. Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові. – К.: Наук. думка, 1969. – 155 с.

Гужва Ф.К. Трудные вопросы синтаксиса и пунктуации. – К.: Рад. шк., 1981. – 255 с.

Дорошенко С.І. Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові. – Х.: Вид-во “Вища шк.” при Харків. держ. ун-ті, 1980. – 151 с.

Дудик П.С. Звертання-речення в сучасній українській мові // Укр. мова і літ. в шк. – 1971. – № 5. – С. 37-43.

Дудик П.С. Просте ускладнене речення. – Вінниця: Вид-во Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського, 2002. – 335 с.

Дудик П.С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення: Просте речення, еквіваленти речення. – К.: Наук. думка, 1973. – 288 с.

Дудик П.С. Словосполучення в українській літературній мові. – К., 1998. – 132 с.

Загнітко А.П. Український синтаксис: Науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс. – Ч. 2. – К.: ІЗМН, 1996. – 240 с.

Золотова Г.А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса. – Изд. 3-е, стереотип. – М.: Эдиториал УРСС, 2003. – 368 с.

Іваницька Н.Л. Двоскладне речення в українській мові. – К.: Вища шк., 1986. – 167 с.

Кадомцева Л.О. Українська мова. Синтаксис простого речення. – К.: Вища школа, 1985. – 127 с.

Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – 396 с.

Кващук А.Г. Синтаксис складного речення: Посібн. для вчителів. – К.: Рад. шк., 1986. – 109 с.

Козачук Г.О. Багатослівні члени речення // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 12. – С. 52-59.

Козачук Г.О. Підмети, виражені словосполученнями // Укр. мова і літ. в шк. – 1982. – № 1. – С. 36-39.

Кучеренко І.К. Логіко-граматична природа речень з узагальнюючими словами при однорідних членах // Мовознавство. – 1977. – № 6. – С. 3-12.

Левицкий Ю.А. Основы теории синтаксиса. – Изд. 2-е, стереотип. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – 236 с.

Лекант П.А. Синтаксис простого предложения в современном русском языке. – 2-е изд., испр. – М.: Высш. шк., 1986. – 176 с.

Майданський М.Н. Про однорідні і неоднорідні означення // Укр. мова в шк. – 1956. – № 4. – С. 7-17.

Матвіяс І.Г. Синтаксис займенників в українській мові / Відп. ред. І.О. Варченко. – К.: Вид-во АН УРСР, 1962. – 131 с.

Мельничук А.С. Порядок слов и синтагматическое членение предложений в славянских языках: Краткая характеристика общих закономерностей. – К.: Изд-во АН УССР, 1958. – 64 с.

Мельничук О.С. Розвиток структури слов'янського речення. – К.: Наук. думка, 1966. – 324 с.

Мещанинов И.И. Члены предложения и части речи. – Л.: Наука, 1978. – 387 с.

Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении. – 8-е изд. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 452 с.

Плющ М.Я. Відмінок у семантико-синтаксичній структурі речення: Навч. посіб. – К.: КДПШ, 1978. – 107 с.

Плющ М.Я. Категорія суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення. – К.: Вища шк., 1986. – 176 с.

Синтаксична будова української мови. – К.: Наук. думка, 1968. – 203 с.

Скаб М.С. Граматика апеляції в українській мові. – Чернівці: Місто, 2002. – 272 с.

Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1994. – 670 с.

Слинько І.І. Парадигматика простого речення української мови // Мовознавство. – 1980. – № 3. – С. 22-29.

Слинько І.І. Парадигматика складного речення // Мовознавство. – 1987. – № 3. – С. 12-16.

Степаненко М.І. Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності у структурі словосполучення та речення / НАН України. Укр. мовно-інформаційний фонд. – К., 1997. – 216 с.

Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – 516 с.

Теньер Л. Основы структурного синтаксиса. – М.: Прогресс, 1988. – 654 с.

Тестелец Я.Г. Введение в общий синтаксис. – М.: Рос. гос. гуманитар. ун-т, 2001. – 798 с.

Шахматов А.А. Синтаксис русского языка. – 3-е изд. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 620 с.

Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: ВЦ “Академія”, 2004. – 408 с.

Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові: Посібн. для вчителів. – К.: Рад. шк., 1989. – 135 с.

Шульжук К.Ф. Складні багатокomпонентні речення в українській мові. – К.: Вища шк. Голов. вид-во, 1986. – 183 с.

Babby L.H., Brecht R. The syntax of voice in Russian // Language. – 1975. – № 2. – P. 342-367.

ІСТОРІЯ МОВИ

Бевзенко С.П. Історична морфологія української мови (Нариси із словозміни та словотвору). – Ужгород, 1960. – 416 с.

Буслаев Ф.И. Историческая грамматика русского языка. – М.: Учпедгиз, 1959. – 623 с.

Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / За ред. О.С. Мельничука. – К.: Наук. думка, 1966. – 595 с.

Жовтобрюх М.А., Волох О.Т., Самійленко С.П., Слинко І.І. Історична граматики української мови. – К.: Вища школа, 1980. – 319 с.

Історія української мови: Лексика і фразеологія / АН УРСР. Ін-т мовознавства імені О.О. Потебні / В.О. Винник, В.Й. Горобець, В.Л. Карпова; Відп. ред. В.М. Русанівський. – К.: Наук. думка, 1983. – 743 с.

Історія української мови: Морфологія / АН УРСР. Ін-т мовознавства імені О.О. Потебні / С.П. Бевзенко, А.П. Грищенко, Т.Б. Лукінова та ін.; Відп. ред. В.В. Німчук. – К.: Наук. думка, 1978. – 539 с.

Історія української мови: Синтаксис / АН УРСР. Ін-т мовознавства імені О.О. Потебні / Г.П. Арполенко, А.П. Грищенко, В.В. Німчук (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1983. – 501 с.

Історія української мови: Фонетика / АН УРСР. Ін-т мовознавства імені О.О. Потебні / М.А. Жовтобрюх, В.М. Русанівський, В.Г. Складенко; Відп. ред. В.В. Німчук. – К.: Наук. думка, 1979. – 367 с.

Історія української мови: Хрестоматія / Упорядники С.Я. Єрмоленко, А.К. Мойсієнко. – К.: Либідь, 1996. – 287 с.

Медведев Ф.П. Історична граматики української мови: Короткий нарис. – Х.: Вид-во ХДУ ім. О.М. Горького. – Ч. 1. – 1955. – 215 с.

Мейе А. Общеславянский язык / Пер. со 2-го франц. изд., просмотр. и доп. в сотруду. с А. Вайаном. Пер. и прим. П.С. Кузнецова / Под ред. С.Б. Бернштейна. – М.: Изд-во иностр. лит., 1951. – 491 с.

Передрієнко В.А. Формування української літературної мови XVIII ст. на народній основі. – К.: Наук. думка, 1979. – 143 с.

Питання походження і розвитку слов'янської писемності: М-ли наук. сесії секції сусп. наук АН УРСР, присв. 1100-річчю слов'ян. писемності / АН УРСР. Секція сусп. наук / Відп. ред. О.С. Мельничук. – К., 1963. – 52 с.

Русанівський В.М. Історія української літературної мови: Підручник. – К.: АртЕК, 2001.

Савченко А.Н. Сравнительная грамматика индоевропейских языков. – 2-е изд., стереотип. – М.: УРСС, 2003. – 416 с.

Самійленко С.П. Нариси з історичної морфології української мови. – К.: Рад. шк., 1964. – Ч. I. – 234 с.

Степаненко М.І. Історія української мови / НАН України. Український мовно-інформаційний фонд. – К., 1998. – 149 с.

Шевельов Ю. Історична фонологія української мови / Пер. з англ. С. Вакуленко, А. Даниленко. Редактор Леонід Ушкалов. – Харків: АКТА, 2002. – 1054 с.

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ МОВИ

Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка: Перевод с 3-его франц. изд-я Е.В. и Т.В. Вентцель / Редакция, вступ. ст. и прим. Р.А. Будагова. – М.: Изд-во иностр. лит., 1955. – 416 с.

Бенвенист Э. Общая лингвистика / Редакция, вступ. ст. и комментарии Ю.С. Степанова. – М.: Прогресс, 1974. – 447 с.

Березин Ф.М. История лингвистических учений. – М.: Высш. шк., 1975. – 304 с.

Блумфилд Л. Язык. – М.: Прогресс, 1968. – 607 с.

Бодуэн де Куртенэ И.А. Избранные труды по общему языкознанию: В 2 т. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – Т. 1. – 384 с.; Т. 2. – 391 с.

Вендина Т.И. Введение в языкознание. – М.: Высш. шк., 2001. – 288 с.

Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию: Пер. с нем. / Под ред., с предисл. Г.В. Рамишвили. – М.: Прогресс, 1984. – 397 с.

Есперсен О. Философия грамматики. – 2-е изд., стереотип. – М.: УРСС, 2002. – 404 с.

Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства: Підручник. – 2-е вид. – К., Одеса: Либідь, 1991. – 280 с.

Ковалик І.І., Самійленко С.П. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичної думки. – К.: Вища шк., 1985. – 215 с.

Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. – К.: ВЦ “Академія”, 2000. – 368 с.

Кочерган М.П. Загальне мовознавство: Підручник. – К.: ВЦ “Академія”, 2003. – 464 с.

Кочергина В.А. Введение в языковедение: Основы фонетики-фонологии. Грамматика. – 2-е изд., перераб. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 205 с.

Мечковская Н.Б. Общее языкознание: Структурная и социальная типология языков. – 2-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2001. – 312 с.

Общее языкознание: Методы лингвистических исследований / АН СССР. Ин-т языкознания; Отв. ред. Б.А. Серебренников. – М.: Наука, 1973. – 318 с.

Реформатский А.А. Введение в языковедение / Под ред. В.А. Виноградова. – М.: Аспект Пресс, 1999. – 536 с.

Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – К.: Фітосоціоцентр, 1999. – 148 с.

Семчинський С.В. Загальне мовознавство. – К.: Вища шк. Головне вид-во, 1988. – 328 с.

Сепир Э. Язык: Введение в изучение речи. – М.; Л.: Соцэкгиз, 1934. – 220 с.

Сосюр Фердінан де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. – К.: Основи, 1998. – 324 с.

Фортунатов Ф.Ф. Избранные труды: В 2 т. – М.: Учпедгиз, 1956. – Т. 1. – 450 с., 1957. – Т. 2. – 471 с.

Щерба Л.В. Избранные работы по русскому языку. – М.: Учпедгиз, 1957. – 188 с.

ОСНОВНІ ПІДРУЧНИКИ, ПОСІБНИКИ

Белошাপкова В.А. Современный русский язык. Синтаксис. – М.: Высш. шк., 1977. – 248 с.

Валгина Н.С., Розенталь Д.Э., Фомина М.И. Современный русский язык. – 5-е изд., перераб. – М.: Высш. шк., 1987. – 480 с.

Волох О.Т. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика. Орфоепія. Графіка і орфографія. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Словотвір. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Вища шк. Голов. вид-во, 1986. – 199 с.

Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища шк. Голов. вид-во, 1976. – 376 с.

Галкина-Федорук Е.М., Горшкова К.В., Шанский Н.М. Современный русский язык. Синтаксис. – М.: Учпедгиз, 1958. – 199 с.

Горпинич В.О., Горяний В.Д. Українська мова: Підручник для педучилищ. – К.: Вища шк., 1993. – Ч. II. – 239 с.

Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. – К.: Вища школа, 1999. – 207 с.

Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища шк. Голов. вид-во, 1974. – 366 с.

Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Вид. 4-е. – К.: Вища шк., 1972. – Ч. 1. – 402 с.

Жовтобрюх М.А. Українська літературна мова. – К.: Наук. думка, 1984. – 255 с.

Козачук Г.О. Українська мова для абітурієнтів: Навч. посіб. – 4-е вид., допов. – К.: Вища шк., 2003. – 287 с.

Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Вид. 2-е, перероб. і доп. – К.: Рад. шк., 1965. – Ч. II. Синтаксис. – 284 с.

Курс сучасної української літературної мови: Вступ. Лексика. Фонетика. Морфологія. Наголос / За ред. Л.А. Булаховського. – К.: Рад. шк., 1951. – Т. I. – 520 с.

Курс сучасної української літературної мови: Синтаксис / За ред. Л.А. Булаховського. – К.: Рад. шк., 1951. – Т. II. – 408 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П. Грищенка. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Вища шк., 1997. – 493 с.; 3-є вид., доп. – К.: Вища шк., 2002. – 440 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – 2-е вид. – К.: Вища шк., 2000. – 429 с.; 3-є вид., стереотип. – 2001. – 429 с.; 4-е вид., стереотип. – 2003. – 430 с.

Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – 399 с.

Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова: Фонетика, орфоєпія, графіка, орфографія. – К.: Вища шк. Голов. вид-во, 1981. – 183 с.

Українська мова: Підручник для педучилищ / Т.К. Бурлака, В.О. Горпинич, П.С. Дудик та ін.; За ред. П.С. Дудика. – К.: Вища шк., 1993. – Ч. I. – 415 с.

Финкель А.М., Баженов Н.М. Курс современного русского литературного языка. – 2-е изд. – К.: Рад. шк., 1965. – 656 с.

Фомина М.И. Современный русский язык. Лексикология. – М.: Высш. шк., 1990. – 415 с.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ З ПИТАНЬ ПІДГОТОВКИ ТА ОФОРМЛЕННЯ ДИПЛОМНИХ РОБІТ

Альберт Ю.В. Списки литературы в научных изданиях / Отв. ред. И.Я. Госин. – К.: Наукова думка, 1988. – 152 с.

Апресян Ю.Д. Идеи и методы современной структурной лингвистики. – М., 1966.

Борикова Л., Виноградова Н. Пишем реферат, доклад, выпускную квалификационную работу. – М., 2000.

Грищенко А.П. Наукова література у написанні курсової і дипломної роботи. Методичні і бібліографічні рекомендації для студентів філологічного факультету. – К.: КДП, 1987. – 34 с.

Довідник здобувача наукового ступеня: Збірник нормативних документів та інформаційних матеріалів з питань атестації наукових кадрів вищої кваліфікації / Упорядник Ю.І. Цеков; за ред. Р.В. Бойка. – 2-е вид., випр. і доп. – К.: Редакція “Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України”, 2000. – 64 с.

ДСТУ 3582-97. Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові в бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила. – Введ. 01.07.98. – К.: Держстандарт України, 1998.

Коломієць В.О. Як виконувати курсову роботу: Методичний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – К.: Вища школа, 2003. – 69 с.

Кузин Ф. Магистерская диссертация: Методика написания, правила оформления и порядок защиты: Практическое пособие для студентов-магистрантов. – М., 1997.

Кузнецов И.Н. Интернет при подготовке научных работ // Кузнецов И.Н. Рефераты, курсовые и дипломные работы: Методика подготовки и оформления: Учебно-методическое пособие. – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашков и К^о”, 2002. – С. 83-119.

Кузнецов И.Н. Рефераты, курсовые и дипломные работы: Методика подготовки и оформления: Учебно-методическое пособие. – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашков и К^о”, 2002. – 352 с.

Леута О.І., Гончаров В.І. Магістерське мовознавче наукове дослідження: методика, методи, написання, оформлення, захист. – К.: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2005. – 68 с.

Лудченко А. и др. Основы научных исследований: Учебное пособие. – К., 2000.

Методи структурного дослідження мови. – К., 1968.

Мороз І.В. Кваліфікаційні роботи в педагогічному вузі: Методика написання, правила оформлення і порядок захисту. – К., 2002. – 110 с.

Мороз І.В. Структура дипломних, кваліфікаційних робіт та вимоги до їх написання, оформлення і захисту. – К., 1997.

Общее языкознание. Методы лингвистических исследований / отв. ред. Б.А. Серебренников. – М.: Наука, 1973. – 318 с.

Основы научных исследований: Учебное пособие / В.И. Крутов, И.М. Грушко и др. – М., 1989.

Петров В.В. Семантика научных терминов. – М., 1982.

Руснак І.С., Романюк С.З. Магістерська робота з педагогіки: Навчально-методичний посібник. – Чернівці: Рута, 2005. – 208 с.

Степанов Ю.С. Методы и принципы современной лингвистики. – М., 1975.

Шейко В., Кушнарєнко Н. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. – К., 2003.

Штонь О.П., Буда В.А. Курсова робота з української мови. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 64 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразки тематики дипломних робіт

Іншомовна лексика у поетичних творах Ліни Костенко

Архаїчна лексика в художніх історичних творах

Просторічна лексика в поетичному тексті Ліни Костенко

Засоби вираження антонімічних відношень в українській мові (на матеріалі творчості В. Симоненка)

Розвиток переносних значень іменників на позначення явищ природи (на матеріалі поетичних творів О. Олеся та Г. Чупринки)

Фразеологізми в українській мові (за творами Є. Гуцала)

Семантична і словотвірна структура власних імен слов'янського походження в українській мові

Семантичне поле кольористики у творчості Олеся Гончара та Євгена Гуцала

Емоційно-експресивна лексика в художніх творах Є. Гуцала

Семантичні групи діалектизмів у творах Василя Стефаника

Суб'єктна функція відмінків в українській мові

Словотвір іменників однинної форми

Семантико-словотвірна структура відносних прикметників (на матеріалі творів Лесі Українки)

Семантико-синтаксична структура дієслівних речень

Семантико-синтаксична структура бездієслівних односкладних речень у творах Є. Маланюка

Семантико-синтаксична сполучуваність дієприслівників (на матеріалі роману П. Загребельного "Диво")

Семантико-синтаксичні особливості вставних та вставлених конструкцій

Стилістична роль звертання у поетичних творах О. Олеся

Лексичний повтор в українських народних казках

Семантико-граматична структура безсполучникових речень (на матеріалі творів М. Коцюбинського)

Додаток Б
Зразок змісту дипломної роботи
*“Семантико-словотвірна структура відносних прикметників
(на матеріалі творів Лесі Українки)”*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Відносні прикметники як лексико-граматична група прикметників української мови	7
1.1. Явище синкретизму у визначенні відносних прикметників.....	11
1.1.1. Перехід відносних прикметників у якісні.....	15
1.1.2. Вживання якісних прикметників у значенні відносних.....	18
1.1.3. Присвійно-відносні прикметники.....	22
1.2. З історії словотворення прикметників.....	25
РОЗДІЛ 2. Семантико-словотвірна структура відносних прикметників	29
2.1. Особливості семантико-словотвірної структури відносних прикметників.....	32
2.2. Словотворення відносних прикметників у сучасній українській мові.....	35
2.2.1. Відносні прикметники, утворені способом суфіксації.....	37
2.2.2. Відносні прикметники, утворені способом префіксації.....	70
2.2.3. Відносні прикметники, утворені префіксально-суфіксальним способом.....	76
2.2.4. Відносні прикметники, утворені способом основокладання.....	85
2.2.5. Відносні прикметники, утворені внаслідок ад’ективації.....	90
2.3. Використання матеріалу дипломної роботи при викладанні української мови та літератури в школі.....	93
ВИСНОВКИ	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	103
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ	107

Додаток В

*Зразок списку наукової літератури до дипломної роботи з теми
“Семантико-словотвірна структура відносних прикметників
(на матеріалі творів Лесі Українки)”*

1. Безпояско О.К., Городенська К.Г. Морфеміка української мови. – К.: Наук. думка, 1987. – 212 с.
2. Вакарюк Л.О., Панцьо С.Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. – Тернопіль: Лілея, 1999. – 220 с.
3. Васильченко В.М. Відносні прикметники на *-ов / -ев*, мотивовані назвами тварин, в історії української мови // Наукові записки: Зб. наук. праць. – Вип. 40. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2001. – С. 91-93.
4. Васильченко В.М. Внутрішня форма відносних прикметників // Система і структура східнослов'янських мов: Міжкафедр. зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 1998. – С. 167-171.
5. Васильченко В.М. Лексико-словотвірна синонімія відіменникових відносних прикметників в історії української мови // Наука і сучасність: Зб. наук. праць. – Вип. 2. – Ч. 1. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2000. – С. 195-199.
6. Васильченко В.М. Специфіка словотвірної мотивації відносних прикметників // Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 1998. – С. 32-36.
7. Висоцький А.В. Склад та структура семантичної групи прикметників на позначення смаку // Наука і сучасність: Зб. наук. праць. – Ч. 1. – К.: НПУ, 1998. – С. 145-157.
8. Висоцький А.В. Лексико-семантичні варіанти прикметників на позначення температурних ознак і властивостей // Проблеми граматики і лексикології української мови. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2001. – С. 44-52.
9. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Грищенко А.П. Граматика української мови. – К.: Рад. школа, 1982. – 208 с.
10. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматика української мови. – К.: Унів. вид-во “Пульсари”, 2004. – 400 с.
11. Вихованець І.Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті. – К.: Наук. думка, 1988. – 256 с.

12. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища шк. Голов. вид-во, 1976. – 376 с.
13. Городенська К.Г., Кравченко М.В. Словотвірна структура слова (відіменні деривати). – К.: Наук. думка, 1981. – 199 с.
14. Городенська К.Г. Структура складних іменників у контексті семантичного синтаксису // Мовознавство. – 1988. – № 3. – С. 27-34.
15. Горпинич В.О. Будова слова і словотвір. – К.: Рад. шк., 1977. – 118 с.
16. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К.: ВЦ “Академія”, 2004. – 336 с.
17. Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. – К.: Вища школа, 1999. – 207 с.
18. Горпинич В.О. Українська словотвірна дериватологія. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. держ. ун-ту, 1998. – 189 с.
19. Грищенко А.П. Прикметник в українській мові /АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні / Відп. ред. В.В. Німчук. – К.: Наук. думка, 1978. – 207 с.
20. Грещук В.В. Поняття словотвірної парадигми в сучасній дериватології // Мовознавство. – 1985. – № 1. – С. 21-27.
21. Дідківська Л.П., Родніна Л.О. Словотвір, синонімія, стилістика. – К.: Наук. думка, 1982. – 170 с.
22. Жовтобрюх М.А., Волох О.Т., Самійленко С.П., Слинсько І.І. Історична граматики української мови. – К.: Вища школа, 1980. – 319 с.
23. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Вид. 4-е. – К.: Вища шк., 1972. – Ч. 1. – 402 с.
24. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. – Донецьк: ДонДУ, 1996. – 435 с.
25. Земская Е.А. Современный русский литературный язык. Словообразование. – М.: Просвещение, 1973. – 304 с.
26. Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. – К., 1998. – 162 с.
27. Клименко Н.Ф. Система афіксального словотворення сучасної української мови. – К.: Наук. думка, 1973. – 186 с.
28. Ковалик І.І. Вчення про словотвір. – Львів: Вид-во Львів. держ. ун-ту ім. І. Франка, 1958-1960. – Вип. 1.: Словотворчі частини слова. – 79 с.; 1961. – Вип. 2.: Словотворча характеристика слова. Відношення вчення про словотвір до інших мовознавчих дисциплін. – 84 с.

29. Коломієць В.Т. Словотвір неологізмів у слов'янських мовах (прикметники, дієслова, прислівники) // Мовознавство. – 1973. – № 4. – С. 3-10.
30. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: Підручник. – К.: ВЦ “Академія”, 2003. – 464 с.
31. Морфологічна будова сучасної української мови / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні / Ред. кол.: А.М. Жовтобрюх (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1975. – 208 с.
32. Немченко В.Н. Современный русский язык (Словообразование). – М.: Высш. шк., 1984. – 255 с.
33. Питання словотвору / За ред. І.І. Ковалика. – К.: Вища шк. Голов. вид-во, 1979. – 191 с.
34. Плющ М.Я. Словотвір у сучасній українській мові. Морфологічні типи словотвору // Наук. записки Київського пед. ін-ту. – К.: КДП ім. О.М. Горького, 1957. – Т. 24.: Філологічна серія. – С. 29-68.
35. Плющ М.Я. Словотворення та вивчення його в школі: Посібник для вчителів. – 2-е вид., перероб. – К.: Рад. шк., 1985. – 127 с.
36. Сич В.Ф. Розряди прикметників за значенням і їх стилістичні функції // Українська мова і література в школі. – 1970. – № 6. – С. 22-27.
37. Словотвір сучасної української літературної мови / Відп. ред. М.А. Жовтобрюх. – К.: Наук. думка, 1979. – 406 с.
38. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П. Грищенка. – К.: Вища шк., 2002. – 3-є вид., доп. – 440 с.
39. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – 4-е вид., стереотип. – К.: Вища шк., 2003. – 430 с.
40. Тараненко О.О. Сміслова основа процесів словотворення // Мовознавство. – 1982. – № 5. – С. 19-27.
41. Франчук В.Ю. Перехід відносних прикметників у якісні // Українська мова і література в школі. – 1964. – № 12. – С.25-27.
42. Шевчук О.С. Співвідносність твірної і похідної основ прикметників // Тези доповідей з питань іменного словотвору. – К.: Наук. думка, 1974. – С. 23-24.
43. Шипіцина Г.М. Мовні елементи смислу в значенні прикметника // Мовознавство. – 1990. – № 4. – С. 40-44.

Зразок списку використаних джерел і їх умовних скорочень до дипломної роботи на тему “Семантико-словотвірна структура відносних прикметників (на матеріалі творів Лесі Українки)”

Укр. – Українка Леся. Вибране: Поезії, поеми, драматичні твори. – К.: Дніпро, 1977. – 636 с.

Л. Укр., I ... – Українка Леся. Зібрання творів: У 12 т. – К.: Наук. думка, 1975 – 1979.

Укр., I ... – Українка Леся. Твори: У 2 т. – К.: Наук. думка, 1987.

Додаток Г
Зразок титульної сторінки

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

Інститут української філології

Кафедра української мови

**СЕМАНТИКО-СЛОВОВІРНА СТРУКТУРА
ВІДНОСНИХ ПРИКМЕТНИКІВ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ)**

Дипломна робота
студентки V курсу 54-у групи
денної форми навчання
Миколайчук Олесі Петрівни

Науковий керівник:
Загороднюк Олена Миколаївна,
доктор філологічних наук, професор

Допущено до захисту
Завкафедри _____
“ _____ ” _____ 2006 р.

Київ 2006

Додаток Д

Відгук

про дипломну роботу студентки V курсу 54-у групи
Інституту української філології Миколайчук Олесі Петрівни
“Семантико-словотвірна структура відносних прикметників
(на матеріалі творів Лесі Українки)”

Дипломна робота Миколайчук Олесі Петрівни являє собою самостійне дослідження одного з елементів лексичного складу української мови – відносних прикметників. Матеріалом для аналізу послужили відносні прикметники, наявні у поетичних творах Лесі Українки. Дипломниця виявила сумлінність як у доборі фактичного матеріалу, так і в опрацюванні наукових джерел та інтерпретації його. Опрацьований у роботі фактичний матеріал та теоретичні висновки засвідчують добру фахову підготовку студентки, володіння лінгвістичними методами аналізу та уміння оперувати науковими джерелами.

У дипломній роботі розглянуті не лише основні лексико-семантичні групи відносних прикметників, але й синкретичні розряди їх, є намагання встановити граматико-семантичні критерії їх розмежування.

Студентка цілком справилася з завданнями, поставленими у дипломній роботі, виявила нахил до самостійних наукових студій.

Технічне виконання дипломної роботи зауважень не викликає.

Дипломна робота заслуговує того, щоб бути представленою на засіданні Державної екзаменаційної комісії.

Науковий керівник

д.ф.н., професор О.М. Загороднюк

(дата)

(підпис)

Додаток Е

Рецензія

дипломної роботи студентки V курсу 54-у групи
Інституту української філології Миколайчук Олесі Петрівни
“Семантико-словотвірна структура відносних прикметників
(на матеріалі творів Лесі Українки)”

Дипломна робота Олесі Петрівни Миколайчук присвячена актуальній темі – з’ясуванню семантико-словотвірної структури відносних прикметників. Відносні прикметники постійно привертають увагу дослідників, оскільки саме цей розряд виявляє широкі можливості варіювання їх семантики та творення похідних різними способами.

У роботі розглядається явище синкретизму у значенні прикметників, аналізуються випадки переходу відносних прикметників у якісні, охарактеризовано способи словотворення.

Позитивно оцінюємо те, що аналіз семантико-словотвірної структури відносних прикметників проведено на матеріалі поетичних творів Лесі Українки, який ілюструє не тільки системні мовні значення, а й мовленнєві, художньо осмислені автором.

Робота виконана грамотно. Студентка ґрунтовно опрацювала наукову літературу, уміло використала для підтвердження положень, що трактуються неоднозначно, виявила самостійність у висновках.

Дипломна робота О.П. Миколайчук заслуговує високої оцінки.

Рецензент

д.ф.н., професор К.Д. Волинець

(дата)

(підпис)

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ I. Загальні відомості про дипломні роботи і підготовка до їх виконання	5
Розділ II. Методика роботи студента над дипломною темою	12
2.1. Планування дипломної роботи.....	12
2.2. Укладання бібліографії за темою дипломної роботи.....	13
2.3. Джерельна база та добір фактичного мовного матеріалу з досліджуваної теми.....	17
2.4. Лінгвістичні методи дослідження фактичного матеріалу....	19
Розділ III. Процес виконання дипломних робіт	29
Розділ IV. Оформлення дипломної роботи	34
Розділ V. Підготовка до захисту і захист дипломних робіт	40
Розділ VI. Загальне керівництво дипломними роботами	43
Рекомендована наукова література	45
Додатки	76

Навчальне видання

Козачук Ганна Олександрівна

Дудко Ірина Володимирівна

**ДИПЛОМНА РОБОТА
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Навчально-методичний посібник

Комп'ютерна верстка

Василь Бойко

Підписано до друку 09. 06. 2006 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times.

Ум. друк. арк. 5,3. Обл.-вид. арк. 4,3.

Наклад 100 прим. Зам. № 334.

Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова
01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9
Друкарня НПУ імені М.П. Драгоманова
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002 р.
(044)239-30-26